

Universiteit Utrecht

Effectiviteitsonderzoek van Stay in Love+ naar de rol
van betrokkenheid en morele ontwikkeling in
attitudeverandering bij pre- adolescenten

Kinder- en Jeugdpsychologie
Cursusjaar 2008/ 2009

Elseline Dukel 3053911
Begeleider: Lonneke van Pelt

SAMENVATTING/ ABSTRACT

De effectiviteit van het primaire preventieprogramma Stay in Love+ op attitudeverandering jegens partnergeweld onder pre- adolescenten is onderzocht. Het unieke onderzoeksdesign bestaat uit (1) een effectiviteitsmeting en (2) een beoordeling van de implementatie van het programma. Het programma is uitgevoerd door docenten van VMBO scholen in Noord-, Midden- en Zuid- Nederland. De effectiviteitsmeting bestaat uit het meten van de doeltreffendheid van Stay in Love+ in het teweeg brengen van een positieve attitudeverandering en de rol van morele ontwikkeling hierin. Uit de resultaten blijkt dat het preventieprogramma uitsluitend doeltreffend is voor meisjes. Morele ontwikkeling is niet van invloed op de effectiviteit van het programma. Dit is mogelijk te verklaren door de grootte en spreiding van de steekproef. De beoordeling van de implementatie van Stay in Love+ meet de mate van betrokkenheid van de docent gedurende het programma. Uit de resultaten komt naar voren dat de betrokkenheid van de docent niet van invloed is op de effectiviteit van Stay in Love+ bij meisjes. Dit vindt mogelijk zijn oorzaak in de zeer kleine steekproef. Dit onderzoek biedt interessante mogelijkheden voor vervolgonderzoek naar partnergeweld onder pre-adolescenten.

This study determined short term effects of the primary prevention program Stay in Love+ in changing attitudes towards dating violence among pre-adolescents. The unique effectiveness' research design contains: (1) a measure of the effectiveness of Stay in Love+ and (2) an evaluation of the implementation of the program. The program is implemented by teachers from VBMO schools in the area's North-, Middle- and South of the Netherlands. The first component of the effectiveness' research contains the examination of positive change in attitudes caused by the prevention program and the role of moral development in the outcomes. Findings reported positive change in attitudes as a result of the prevention program only for girls. Moral development is not linked with the outcomes probably because of the spreading and size of the sample. The second component of the effectiveness' research contains the examination of teacher involvement during the program. Results showed no relationship between teacher involvement and the effectiveness of Stay in Love+ for girls. This result may be caused by the very small sample. This research offers interesting possibilities for follow up studies about partner violence among pre-adolescents.

INLEIDING

Partnergeweld onder adolescenten is een publiek welzijnsprobleem (Foshee, Bauman, Arriaga, Helms, Koch en Linder, 1998). Wekerle en Wolfe (1999) noemen partnergeweld pandemisch, ofwel partnergeweld is vergelijkbaar met een algemene volksziekte. Partnergeweld is een veel voorkomende vorm van geweld (Centraal Bureau voor de Statistiek; Ministerie van Justitie 2008; van Dijk e.a. 1997; 2002). In de Verenigde Staten wordt elke vijftien seconden een vrouw door haar partner geslagen en elke zes minuten wordt een vrouw verkracht (Wekerle en Wolfe, 1999). Naar schatting zijn 7.5 procent van de mannen en 20 tot 30 procent van de vrouwen fysiek en/ of seksueel misbruikt door een partner (Family violence prevention fund, 2004). Verder wijst onderzoek onder studenten uit dat 20 tot 60 procent van de respondenten een vorm van fysieke agressie gebruikt tegen hun partner (Eckhardt & Jamison, 2002). Bij 72,4% van de incidenten van huiselijk geweld zijn partners of ex-partners betrokken terwijl huiselijk geweld bijna de helft uitmaakt van alle geweldsincidenten in Nederland (CBS, Ferweda, 2007). Van Dijk, Flight, Oppenhuis en Duesman (1997) stellen dat hoe hechter de relatie is tussen de dader en het slachtoffer, hoe grover het geweld is dat gepleegd wordt.

Partnergeweld wordt gedefinieerd als aanvallend en dwangmatig gedrag dat fysieke verwonding, psychologisch misbruik, seksuele bedreiging, sociale isolatie en intimidatie teweeg kan brengen. Deze gedragingen worden uitgevoerd door iemand die is, was of wenst betrokken te zijn bij een intieme relatie met het slachtoffer en heeft als doel het uitoefenen van controle over de ander (Family violence prevention fund, 2004). De gevolgen van partnergeweld zijn zichtbaar op vele gebieden. Mahon en Washburn (2003) stellen dat blootstelling aan agressie en geweld kan leiden tot psychische problemen bij jeugdigen, zoals agressief en gewelddadig gedrag. Daarnaast kunnen zich problemen voordoen op medisch, gedragsmatig en ontwikkelingsgebied. Zo zouden vrouwelijke adolescenten die seksueel of fysiek geweld hebben ondergaan 8.6 keer zo vaak zelfmoordpogingen doen, 2.5 keer zo vaak roken en 3.4 keer zo vaak cocaïne gebruiken dan hun leeftijdgenoten die niet misbruikt zijn door hun partner. Ook komt een ongezonde wijze van gewichtcontrole 3.7 keer vaker voor bij zowel mannelijke en vrouwelijk adolescenten die geweld hebben ondergaan (Family violence prevention fund, 2004). Er is een grotere kans op depressie, stress, angst, agressie, lage eigenwaarde en posttraumatische stress (Flannery, Hussey, Biebelhausen en Wester, p. 509).

Ondanks de genoemde percentages wordt geweld in alle leeftijdsgroepen onderschat. Zo wordt relatiegeweld door jongeren ook wel onterecht bestempeld als een normaal onderdeel van een onrijpe relatie (Wekerle en Wolfe 1999). Schaamte, angst en schuldgevoel bij de betrokken personen kunnen een rol spelen bij het verzwijgen van geweld

(Justitie, 2006). Wekerle en Wolfe (1999) stellen dat onderschatting van relatiegeweld te wijten zou zijn aan haar verborgen aard. Zo vermijden vrouwen die slachtoffer zijn van geweld het onthullen hiervan om persoonlijke schade en relationele problemen te voorkomen. Mannen praten niet over het plegen van geweld om zo controle te behouden en problemen en verantwoordelijkheden te vermijden. Partnergeweld vindt in volwassen relaties voornamelijk plaats door mannen tegen vrouwen. Bij adolescenten is dit onderscheid in geslacht nog niet zo duidelijk aanwezig omdat het afwijkende gedrag mogelijk nog niet volgens een volwassen patroon plaatsvindt. Deze leeftijdsgroep zou dan ook meer openstaan voor het aanleren van adaptief, niet- gewelddadig alternatief gedrag. (Wekerle en Wolfe, 1999) Verder is er bij mannen en vrouwen in de leeftijd van 16 tot 25 jaar een grotere kans op relatiegeweld aanwezig dan bij oudere volwassenen (van den Borne, 2006). De aanwezigheid van partnergeweld onder adolescenten is een belangrijke voorspeller voor partnergeweld in volwassen relaties. (Wekerle en Wolfe, 1999; Flannery, Hussey, Biebelhausen en Wester, 2003, p. 509).

Eckhardt en Jamison (2002) en Schnur en Lohman (2008) betogen dat cognitieve factoren, zoals opvattingen over de aanvaardbaarheid van geweld en interpretaties over de betekenis van geweld, een belangrijke rol spelen in het ontstaan en het instant houden van partnergeweld. Het cognitieve- gedragsmodel (Schmidt, Kolodinsky, Carsten, Schmidt, Larson en Lachlan, 2007) veronderstelt dat geweld wel gezien wordt als functioneel gedrag dat plegers gebruiken om hun macht en controle in hun relatie te behouden. Volgens dit model is partnergeweld een keuze. Ook Rybarik, Dosch, Gilmore en Krajewski (2005) gaan ervan uit dat geweld bijna uitsluitend het gevolg is van gedragskeuzes die we maken. Gedragskeuzes worden deels bepaald door attitudes. Attitudes zijn cognitieve structuren gebaseerd op de beoordeling of evaluatie van een object (Echabe en Castro, 1999). Mensen evalueren of iets goed is of niet, of iets moreel is of immoreel en of iets aannemelijk is of verwerpelijk. Eén van de primaire functies van attitudes is het leiden van iemands gedrag. (Gray, 2003) Partnergeweld en attitudes worden in de wetenschappelijke literatuur dikwijls met elkaar in verband gebracht. (Schumager en Slep, 2004; Eckhardt and Jamison, 2002; Butler, Leschied en Fearon, 2007). Zo geven individuen die partnergeweld goed praten of zelfs steunen vaker aan dat ze geweld plegen binnen hun relatie (Schumager en Slep, 2004). Partnergeweld wordt veelal als legitiem beschouwd binnen de familie waarin het plaatsvindt. Verandering in attitude jegens relationeel geweld heeft mogelijk tot gevolg dat dit gewelddadige gedrag gereduceerd wordt (Foshee, Bauman, Arriaga, Helms, Koch en Linder 1998; Schumacher en Slep, 2004). Om attitudeverandering teweeg te brengen moeten individuen geconfronteerd worden met informatie die niet overeenkomt met de huidige attitudes (Echabe en Castro, 1999) De cognitieve dissonantie theorie verheldert de relatie tussen attitudes en gedrag (Festinger 1957, in: Schumacher en Slep, 2004). Volgens deze

theorie streven individuen naar consistentie in de elementen gedachten, gevoelens en gedrag. Er is sprake van cognitieve dissonantie als deze cognitieve elementen inconsistent zijn. Dit brengt een staat van ongemakkelijkheid met zich mee dat vraagt om verandering van gedrag of attitude. (Schumacher en Slep, 2004) Geconcludeerd kan worden dat bij de bestrijding van gewelddadig gedrag, attitudeverandering een belangrijke rol speelt.

Naast attitude vormen opvattingen over sociaal morele waarden ook een risicofactor voor het instant houden van geweld. Al op vroege leeftijd zijn jonge kinderen zich ervan bewust dat het niet goed is om andere mensen pijn te doen en dat er regels en wetten moeten zijn om dit te voorkomen. Kinderen beseffen dat het verkeerd is om een ander pijn te doen ook al wordt dit door een autoriteit geaccepteerd. (Boxer, Goldstein, Musher-Eizenman, Dubow en Heretick, 2005) Ook bijna alle antisociale jongeren bevestigen het belang van morele waarden zoals het houden van beloften, de waarheid spreken, niet stelen, het helpen van anderen en het gehoorzamen aan de wet (Gibbs, 2003). Desondanks blijkt uit onderzoek van Gibbs (2003) dat wanneer het gaat over het belang van morele waarden zoals eerlijkheid en het taxeren van bezit, een hoog percentage antisociale jongeren op een onrijpe en ontwikkelingsvertraagde wijze redeneert. Het maakt dan ook fundamenteel verschil of het moreel redeneren van een jongere rijp of onrijp is. Gibbs (2003) veronderstelt dat je handelt zoals je denkt. Zo brengt vertraging in denken en gedrag problemen met zich mee zoals aanhoudende onrijpheid en een egocentrische blik. Brusten, Stams en Gibbs (2007) betogen dat een achterstand in morele ontwikkeling in hoge mate correleert met jeugd delinquentie. Er is sprake van een achterstand in moreel redeneren als adolescenten of volwassenen exclusief redeneren in de eerste twee stadia van Kohlberg (1984 in: Gibbs, 2003 en Gray, 2003). Stadium één heeft betrekking op concrete fysieke redeneringen om morele waarden te rechtvaardigen, zoals: 'het is beter levens te redden van veel mensen dan van één persoon want veel mensen hebben veel bezittingen en één persoon heeft weinig bezittingen'. Stadium twee betreft zelf-interesse en de uitwisseling ervan. Een voorbeeldredenering is: 'ik houd mijn beloften naar jou zodat jij ook je beloften naar mij houdt'. Stadium drie en vier representeren een ontwikkelingrijpe wijze van redeneren. Stadium drie heeft betrekking op interpersoonlijke overeenstemming en conformiteit. Er is sprake van een meer ontwikkeld begrip van normen en waarden en dit stadium wordt wel het 'good boy- good girl' stadium genoemd. In dit stadium willen mensen zich goed, betrouwbaar, loyaal, respectvol, aardig en behulpzaam voor doen naar hun omgeving. In stadium vier staan wet en orde centraal. Moraliteit uit zich in het houden van regels, rechten en plichten in dienst van de gemeenschap. (Kohlberg, 1984 in: Gibbs, 2003 en Gray, 2003) Geconcludeerd wordt dat het niveau van moreel redeneren van belang is in onderzoek naar partnergeweld.

Gewelddadig gedrag onder jongeren wordt niet langer gezien als een daad die uitsluitend vraagt om bestraffing, maar ook als een mentaal probleem dat vraagt om interventie (Shapiro, 1999). Volgens Wekerle en Wolfe (1999) komt de ontwikkeling van preventiestrategieën om partnergeweld onder jongeren vast te stellen langzaam op gang. Preventieonderzoekers geven aan dat er sprake is van een toename in aandacht voor de preventie van agressie en geweld (Boxer, Goldstein, Musher-Eizenman, Dubow en Heretick, 2005). Zo wordt het belang van preventieprogramma's ter voorkoming van gewelddadig gedrag bij jongeren gepromoot (Mc Mahon en Washburn, 2003; Flannery, Hussey, Biebelhausen & Wester, 2003). Rybarik, Dosch, Gilmore en Krajewski (1995) stellen dat de preventie van geweld het meest doeltreffend is bij adolescenten. De adolescentie is een fase van onder meer morele ontwikkeling, identiteitsvorming en een fase waarin intieme relaties plaatsvinden. Verder worden stereotypen gevormd over de positie van jongens en meisjes. Zo zouden jongens leren dat geweld een acceptabele vorm is van omgaan met frustratie en boosheid en meisjes leren dat ze er mee moeten leven. De middelbare school periode is de beste tijd om jonge adolescenten positief te beïnvloeden omdat intieme relaties gevormd worden en jongeren het risico lopen om slachtoffers of plegers van geweld te worden. (Rybarik, Dosch, Gilmore en Krajewski, 1995) De fase waarin jongeren naar de middelbare school gaan, is een fase waarin er sprake is van een toename in antisociale opvattingen. Er is een groot risico op het ontwikkelen en het stabiliseren van antisociaal gedrag aanwezig (Pevalin, Wane en Brannigan, 2003; Butler, Leschied en Fearon, 2007). Positieve attitudes jegens geweld onder jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 15 jaar, vormen voorspellers voor het ontwikkelen en praktiseren van gewelddadig gedrag in de latere adolescentieperiode. De mogelijke oorzaak hiervan ligt in het feit dat in de pre-adolescentieperiode de ontwikkeling van moreel redeneren een belangrijke plaats inneemt. In de late adolescentie neemt gewelddadig gedrag weer iets af. (Butler, Leschied en Fearon, 2007) Het huidige onderzoek richt zich op de pre-adolescentiefase.

Uit onderzoek blijkt dat schoolpreventieprogramma's het grootste resultaat boeken op onder andere middelbare scholen (Boxer, Goldstein, Musher-Eizenman, Dubow en Heretick, 2005). In onderzoek van Kidron en Fleischman (2006) komt naar voren dat programma's die op scholen worden ingezet om positief en pro- sociaal gedrag te stimuleren, ten goede komen aan het sociale gedrag van de studenten. Onder pro-sociaal gedrag wordt gedrag verstaan dat ten goede komt aan de ander (Kidron en Fleischman, 2006). Pro-sociaal gedrag hangt nauw samen met positieve attitudes. Zo kan beloning van pro-sociaal gedrag een positieve attitude jegens dit gedrag bewerkstelligen en andersom kan een positieve attitude pro-sociaal gedrag bevorderen. (Foshee, Bauman, Arriaga, Helms, Koch en Linder 1998; Schumacher en Slep, 2004; Gray, 2003) Het inzetten van een schoolprogramma dat pro-sociaal gedrag stimuleert is de meest effectieve manier om pro- sociaal gedrag in de

ontwikkelingsfase te bevorderen (Kidron en Fleischman, 2006). Er is weinig onderzoek gedaan naar de effectiviteit van programma's die pro-sociaal gedrag promoten, in tegenstelling tot programma's die als doel hebben om anti- sociaal gedrag te reduceren (Kidron en Fleischman, 2006). Volgens Wekerle en Wolfe (1999) moeten preventieprogramma's van partnergeweld onder adolescenten en de evaluatie van de programma's publiekelijk onder de aandacht gebracht worden. In de Verenigde Staten is het preventieprogramma Safe Dates dat partnergeweld onder adolescenten tracht te voorkomen en reduceren, succesvol toegepast. Uit onderzoek naar de effecten van Safe Dates bleken veelbelovende resultaten voor de preventie van partnergeweld in de toekomst. Nog niet eerder in de geschiedenis is de effectiviteit van een preventieprogramma tegen partnergeweld onder adolescenten onderzocht. (Foshee, Bauman, Arriaga, Helms, Koch, Linder, 1998)

Het huidige onderzoek meet de effectiviteit van het primaire preventieprogramma Stay in Love+ dat gedeeltelijk gebaseerd is op het preventieprogramma Safe Dates (Foshee, Bauman, Arriaga, Helms, Koch, Linder, 1998). Het doel van Stay in Love+ is: "Het vergroten van kennis en bewustwording van jongeren over wat een gezonde relatie is, het beïnvloeden van houding en gedrag van jongeren ten opzichte van relaties en het voorkomen dat relatieproblemen leiden tot relationeel geweld." (citaat uit Van den Borne, 2006) Er vindt primaire preventie plaats om de eerste gewelddadige handeling in een relatie te voorkomen. Het programma tracht in te grijpen op risicofactoren van partnergeweld, zoals conflictvermijdend gedrag, machtsonbalans, slechte communicatie en psychisch geweld in een relatie. Pro-sociale vaardigheden, zoals duidelijke communicatie met je partner, het aangeven van grenzen, het naleven van je eigen mening en wensen binnen een relatie en het oplossen van problemen en conflicten worden gestimuleerd. Stay in Love+ bestaat onder meer uit een lessenserie van vier lessen waarbij de deelnemers door verschillende werkvormen zoals rollenspelen, op actieve wijze bij de lesstof worden betrokken. Het preventieprogramma wordt ingezet op het Voortgezet Middelbaar Beroepsonderwijs (VMBO) en de uitvoer van de lessen Stay in Love+ vindt plaats door docenten van de deelnemende scholen. Stay in Love+ is een intercultureel preventieprogramma dat geen onderscheid maakt in culturele achtergrond, religie of seksuele geaardheid en is ten minste geschikt voor jongeren met de laagste sociaal- economische status (SES).

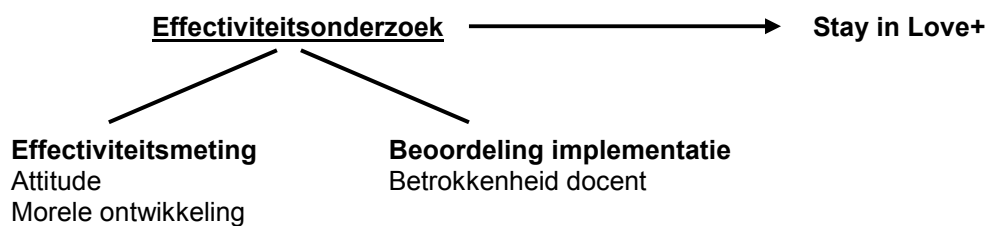
Het preventieprogramma Stay in Love+ is eerder toegepast in Nederland onder jongeren van 16 tot 20 jaar en blijkt aanzienlijke invloed uit te oefenen op het bewustwordingsproces ten aanzien van een relatie (Van den Borne, 2006). Huidig onderzoek onderscheidt zich van eerder onderzoek door het meten van de effectiviteit van een preventieprogramma van partnergeweld onder jongeren van 12 tot en met 15 jaar. De effectiviteitsmeting is gericht op het meten van de mate waarin het preventieprogramma haar

beoogde doelen behaalt. Stay in Love+ heeft hoofdzakelijk voor ogen om een positieve kennis- en attitudeverandering bij de jongeren teweeg te brengen en sociale vaardigheden te bevorderen. Dit onderzoek beperkt zich tot het meten van de effectiviteit van Stay in Love+ op attitudeverandering.

Naast het meten van de doeltreffendheid van het preventieprogramma Stay in Love+, wordt de implementatie van het preventieprogramma beoordeeld. Nog niet eerder in de wetenschappelijke literatuur is een preventieprogramma van partnergeweld onder adolescenten beoordeeld op haar implementatie. Het is belangrijk dat er een beoordeling van de implementatie van een interventieprogramma plaatsvindt om vast te stellen in hoeverre de interventie is uitgevoerd zoals het bedoeld is (Forgatch, Patterson en DeGarmo, 2005). Zo moet een interventieprogramma wat inhoud en processen betreft beoordeeld worden op haar betrouwbaarheid. Zonder beoordeling van de betrouwbaarheid kan niet verklaard worden in hoeverre succes of falen te wijten is aan het programma zelf of aan de toepassing van het programma. De betrouwbaarheid kan worden vastgesteld door te meten in hoeverre het programma overeenkomt met het oorspronkelijke doel en door het meten van de kwaliteit van de uitvoer van het programma. (Forgatch, Patterson, DeGarmo, 2005) Het effectiviteitsonderzoek van Stay in Love+ beoordeelt de implementatie van Stay in Love+ onder meer op basis van de kwaliteit van de uitvoer van de lessenserie door de docenten. Het is belangrijk dat bij de uitvoer van een interventie wordt gemeten in hoeverre klinische vaardigheden en de wijze van lesgeven bekwaam zijn toegepast zodat de beoogde gedragsverandering bevorderd wordt (Forgatch, Patterson, DeGarmo, 2005). Zo is het voor de implementatie van een schoolprogramma dat pro-sociaal gedrag bevordert onmisbaar dat docenten gemotiveerd zijn om het programma uit te voeren en om daartoe een training te volgen (Kidron en Fleischman, 2006). Docenten kunnen grote invloed uitoefenen op de sociale groei van leerlingen door het creëren van een schoolcultuur waarin elke leerling de ruimte en kans heeft om pro-sociaal gedrag na te volgen van medeleerlingen en volwassenen. In een dergelijke schoolcultuur maakt de wijze waarop docenten leerlingen behandelen en de wijze waarop leerlingen met elkaar omgaan, deel uit van de leerervaring van de lerende (Kidron en Fleischman, 2006). Zo wordt gebrek aan veiligheid op school geassocieerd met participatie in gewelddadig gedrag door adolescenten (Schnurr en Lohman, 2008). Berk (2006) betoogt dat kinderen eerder pro-sociaal gedrag overnemen van een volwassene die warm en responsief is dan van een volwassene die koel en afstandelijk is. Onder pro-sociaal gedrag wordt gedrag verstaan dat ten goede komt aan anderen, zoals empathie, morele waarden en een gevoel van persoonlijke verantwoordelijkheid (Kidron en Fleischman, 2006). Forgatch, Patterson en DeGarmo (2005) schrijven effectieve opvoedingsvaardigheden voor om positief gedrag te bevorderen en negatief gedrag te reduceren. Eén van deze opvoedingsvaardigheden is het tonen van betrokkenheid van de

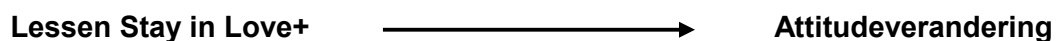
ouder voor het kind waardoor positieve aandacht voor jongeren gereflecteerd wordt. Eccles en Roeser (2003) beschrijven dat de leerprestatie van de leerlingen bevorderd wordt als een docent individuele verschillen benadrukt tussen leerlingen in onder meer interesse en kennis. Ook hebben docenten de taak een positieve en steunende relatie tussen zichzelf en de leerling te creëren. (Eccles en Roeser, 2003) Geconcludeerd wordt dat de benaderingswijze van docenten met betrekking tot het aanleren van pro-sociaal gedrag, grote invloed uitoefent op de doeltreffendheid van de boodschap. In dit onderzoek wordt de kwaliteit van de uitvoer van het preventieprogramma beoordeeld op basis van betrokkenheid van docenten tijdens de lessen Stay in Love+. De betrokkenheid van de docent wordt onderzocht aan de hand van de genoemde aspecten zoals veiligheid (Schnurr en Lohman, 2008), het benadrukken van individuele verschillen (Eccles en Roeser, 2003), warmte en responsiviteit (Berk, 2006).

Samenvattend bestaat het effectiviteitsonderzoek van Stay in Love+ uit twee onderdelen, namelijk een meting van de effectiviteit en een beoordeling van de implementatie van het preventieprogramma. Dit onderzoek beperkt zich tot het meten van attitude en morele ontwikkeling als onderdeel van de effectiviteitsmeting. De beoordeling van de implementatie richt zich specifiek op de betrokkenheid van de docent. Zie figuur 1 voor een schematisch overzicht van de opzet van het effectiviteitsonderzoek.

Figuur 1. Schematisch overzicht van de onderzoeksopzet.

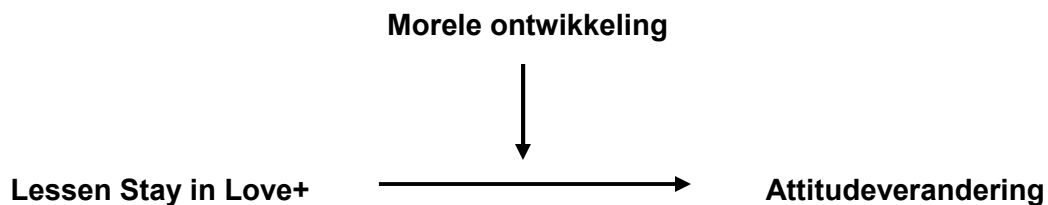
Preventie van geweld kan niet plaatsvinden zolang de gedachte heerst dat het normaal is om degenen die je lief zijn met gewelddadig gedrag te benaderen. Geweld kan voorkomen worden door met behulp van interventie onder meer attitude te veranderen. (Rybarik, Dosch, Gilmore, Krajewski, 1995; Shapiro, 1999) In het huidige onderzoek wordt onderzocht of het preventieprogramma Stay in Love+ een positieve attitudeverandering ten aanzien van geweld bij jongeren teweeg brengt. Zie figuur 2 voor een schematisch overzicht van het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering ten aanzien van geweld.

Figuur 2. Schematische weergave van het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering.

Verwacht wordt dat het preventie programma Stay in Love+ een positieve attitudeverandering ten aanzien van geweld teweeg brengt bij jongeren. Eerdere preventieprogramma's met als doel attitudeverandering jegens geweld, bleken veelbelovend te zijn (Foshee, Bauman, Greene, Koch, Linder, MacDougall, 2000; Schmidt, Kolodinsky, Carsten, Schmidt, Larson, Lachlan, 2007).

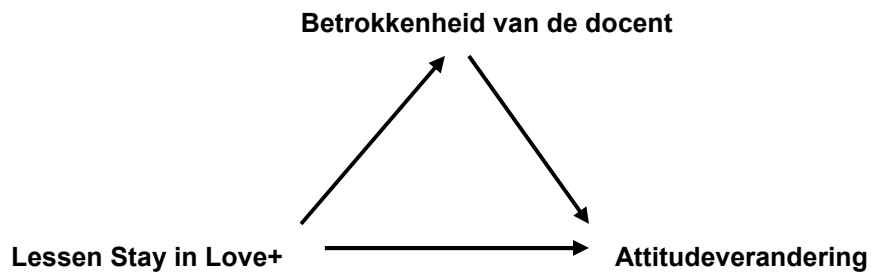
Vervolgens wordt onderzoek gedaan naar de factoren die een rol kunnen spelen in positieve attitudeverandering als gevolg van de lessen Stay in Love+. Deze factoren zijn morele ontwikkeling van de jongeren en de betrokkenheid van de docent tijdens de uitvoer van het lesprogramma. Er wordt onderzocht of het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering ten aanzien van geweld gemodereerd wordt door de morele ontwikkeling van jongeren. Zie figuur 3 voor een schematisch overzicht van de factor morele ontwikkeling als moderator op de relatie tussen de lessen Stay in Love+ en attitudeverandering jegens geweld.

Figuur 3. Schematische weergave van morele ontwikkeling als moderator tussen de lessen Stay in Love+ en Attitudeverandering.

Verwacht wordt dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemodereerd wordt door morele ontwikkeling. Het positieve effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering zal groter zijn bij leerlingen in een hoger stadium van morele ontwikkeling dan bij leerlingen in een lager stadium van morele ontwikkeling. Volgens Gibbs (2003) is het stadium van morele ontwikkeling een belangrijke component in de effectiviteit van programma's die pro- sociaal gedrag willen bevorderen.

Als laatste wordt onderzocht of het effect van de lessen Stay in Love+ op de attitudeverandering van jongeren ten aanzien van geweld gemedieerd wordt door de betrokkenheid van de docent tijdens de uitvoer van de lessen Stay in Love+. Zie figuur 4 voor een schematisch overzicht van de factor betrokkenheid van de docent als mediator tussen de lessen Stay in Love+ en attitudeverandering.

Figuur 4. Schematische weergave van de mediatie van betrokkenheid van de docent op de lessen Stay in Love+ en de attitudeverandering van de leerlingen.

Verwacht wordt dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemedieerd wordt door de betrokkenheid van de docent. In klassen waar er sprake is van een positieve betrokkenheid van de docent zullen de lessen Stay in Love+ positieve attitudeverandering teweeg brengen in tegenstelling tot klassen waarin een docent weinig betrokkenheid toont. Om de doelstellingen van een preventieprogramma te behalen, is onder meer de betrokkenheid van docenten tijdens de implementatie van het programma van wezenlijk belang (Van den Borne, 2006).

METHODEN

Participanten

In het totaal hebben 46 klassen, waarvan 17 eerste klassen, 19 tweede klassen en tien derde klassen, deel genomen aan het preventieprogramma Stay in Love+ en het effectiviteitsonderzoek. De gemiddelde leeftijd van de jongeren is 13.38 jaar met een standaarddeviatie van 1.40. In het totaal zijn er 615 jongeren waarvan 368 vrouwen en 247 mannen. De gemiddelde leeftijd voor de jongens in klas één is 12.68 met een standaarddeviatie van 0.62. De gemiddelde leeftijd van meisjes is 12.49 met een standaarddeviatie van 1.20. In het totaal zitten er 120 jongens en 141 meisjes in klas één. In klas twee is de gemiddelde leeftijd van de jongens 13.60 en de standaarddeviatie 2.04. De meisjes hebben een gemiddelde leeftijd van 13.83 en een standaarddeviatie van 0.65. In het totaal zitten er 104 jongens en 156 meisjes in klas twee. De gemiddelde leeftijd van de jongens in klas drie is 15.00 en de standaarddeviatie is 0.71. De gemiddelde leeftijd van de meisjes is 14.98 en de standaarddeviatie 0.63. In het totaal zitten er 13 jongens en 58 meisjes in klas drie. In het totaal is de gemiddelde leeftijd van 592 jongens en meisjes 13.76 met een standaardafwijking van 0.98. Tabel 1 kan geraadpleegd worden voor de gemiddelde leeftijd, de standaarddeviatie en de steekproefomvang per sekse en per leerjaar. Van 23 participanten zijn de gegevens wat betreft hun leeftijd onbekend. De participanten hebben toestemming gegeven tot deelname middels een toestemmingsformulier waar ze hun naam en handtekening onder hebben gezet.

Tabel 1. Gemiddelde leeftijd in jaren, standaarddeviatie en steekproefomvang (N) weergegeven voor de leerjaren één tot en met drie, per sekse.

	Sekse	Gemiddelde leeftijd in jaren	Standaarddeviatie	N
Klas 1	jongen	12.68	0.62	120
	meisje	12.49	1.20	141
Klas 2	jongen	13.60	2.04	104
	meisje	13.83	0.65	156
Klas 3	jongen	15.00	0.71	13
	meisje	14.98	0.63	58
Totaal	beide	13.76	0.98	592

Het Trimbos instituut en de regiocoördinatoren van de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) hebben zorg gedragen voor de werving van de klassen één tot drie van het VMBO. Alle VMBO- scholen in de regio's Noord-, Midden- en Zuid- Nederland zijn voor de keus gesteld deel te nemen aan het preventieprogramma Stay in Love+ en de effectiviteitsmeting. In de

regio Utrecht hebben het Delta College, het Via Nova, het Wellant College en X11 ingestemd. In de regio Eindhoven nemen Rooi Pannen en Helicon deel en in de regio Zwolle het Ichtus College locatie Kampen en locatie IJsselmuiden. Het Almere college heeft uitsluitend ingestemd met deelname aan het preventieprogramma Stay in Love+. Stay in Love+ wordt in het totaal ingezet op acht scholen.

Voor de uitvoer van het lesprogramma hebben in het totaal 45 docenten meegewerkt. Dit onderzoek heeft zich beperkt tot het observeren van twee van de vier lessen Stay in Love+ per docent. In het totaal zijn de lessen Stay in Love+ van negen docenten op het Via Nova en het Wellant college geobserveerd. Op het Via Nova hebben twee mannelijke en twee vrouwelijke docenten de lessen Stay in Love+ gegeven en op het Wellant College gaven vier vrouwelijke en één mannelijke docent de lessen. In het totaal zijn 12 lessen van zes klassen geobserveerd. Van de negen docenten was één docent niet aanwezig op de docententraining. Zie tabel twee voor een overzicht van de scholen die de lessen Stay in Love+ hebben gehad, het aantal klassen waar observatie heeft plaatsgevonden, het aantal docenten en de sekse van de docenten die lessen Stay in Love+ hebben gegeven.

Tabel 2. Aantal klassen van de scholen waar de lessen Stay in Love+ zijn gegeven en het aantal klassen, het aantal docenten en de sekse van de docenten waarbij observatie heeft plaatsgevonden.

	Aantal klassen les	Aantal klassen geobserveerd	Aantal docenten	Mannen	Vrouwen
Via Nova	6	2	4	2	2
Wellant college	8	4	5	1	4

Onderzoeksdesign

Stay in Love+

Er vindt onderzoek plaats naar de effectiviteit van het primaire preventieprogramma Stay in Love+. Dit programma is ontstaan uit het preventieprogramma Stay in Love dat al eerder is uitgevoerd (van den Borne, 2006). Stay in Love+ valt onder de verantwoordelijkheid van het Trimbos instituut en de regiocoördinatoren van de Geestelijke gezondheids zorg (GGZ). Het preventieprogramma bestaat uit vier activiteiten namelijk een lessenserie, verwerkingsopdrachten, een training van docenten en leerlingbegeleiders en ouderparticipatie. De lessenserie bestaat uit vier lessen die met behulp van een docentenhandleiding worden uitgevoerd door de docenten van de scholen. De lessen richten zich op de bewustwording van de eigen houding en van omgevingsinvloeden ten aanzien van relaties. Verder worden vaardigheden aangeleerd om het aangeven van wensen en grenzen binnen een relatie te praktiseren en opvattingen ten aanzien van relaties worden gecorrigeerd. Vier tot zes weken nadat de laatste les heeft plaatsgevonden, worden per klas

twee verwerkingsopdrachten uitgevoerd waarin de opgedane kennis wordt verwerkt. Hierin wordt onder meer gebruik gemaakt van de poster en het visitekaartje. De GGZ verzorgt een training voor docenten en leerlingbegeleiders om het probleem van partnergeweld in de kaart te brengen en hen te informeren over het project. De training bestaat uit een aantal onderdelen. Er wordt kennisgemaakt met de aard, het doel en de materialen van Stay in Love+. Daarnaast wordt partnergeweld theoretisch onderbouwd, de lessenserie wordt doorgenomen en er worden een aantal onderdelen geïllustreerd. Verder worden vaardigheden geoefend op basis van de lesinhoud en er wordt feedback gegeven. De training wordt in elke regio verzorgd door een eigen regiocoördinator. Ook tijdens de daadwerkelijke uitvoer van de lessen kunnen docenten hulp vragen aan de regiocoördinatoren door middel van een telefonisch spreekuur dat eens in de twee weken gereserveerd wordt. De ouders van de participanten worden geïnformeerd over het project Stay in Love+ door middel van een nieuwsbrief voorafgaand aan de lessenserie. De handleiding ouderavond Stay in Love voor het VMBO biedt handreikingen voor het organiseren van een ouderavond na afronding van het project. Tijdens ouderavond worden twee verwerkingsopdrachten gepresenteerd door de leerlingen. Naast de vier bovengenoemde activiteiten worden er posters, folders, visitekaartjes en een relatietest uitgereikt om te verspreiden in kerken, moskeeën, buurthuizen en dergelijke. Zo worden jongeren in de regio geïnformeerd over het project. Ook biedt de website www.stayinlove.nl informatie over relaties en relatiegeweld, verwijzing naar interventies en nazorg. (Van den Borne, 2006)

Effectiviteitsonderzoek

Het onderzoek naar de effectiviteit van Stay in Love+ bestaat uit een effectiviteitsmeting en een beoordeling van de implementatie. De effectiviteitsmeting meet met behulp van vragenlijsten in hoeverre Stay in Love+ een positieve verandering in kennis, attitudes en vaardigheden teweeg brengt. Hiernaast wordt gemeten in hoeverre de effecten afhankelijk zijn van etnische achtergrond, sekse, leerjaar, participatie in het programma, empathie en morele ontwikkeling van de jongere. Dit onderzoek beperkt zich tot het afnemen van vragenlijsten met betrekking tot attitude en morele ontwikkeling.

De beoordeling van de implementatie bestaat uit lesobservaties, evaluatieve vragenlijsten voor de docent en de leerlingen en er wordt praktische informatie van de school ingewonnen over onder meer de ouderavond, de posterwedstrijd en de docenttraining. Dit onderzoek beperkt zich tot de lesobservaties. De uitvoer van de lessen Stay in Love+ door de docent wordt op vijf dimensies gemeten. Deze vijf dimensies zijn: de kennis van het programma Stay in Love+, de structuur, de onderwijsvaardigheden, de procesvaardigheden

en de algemene kwaliteit. Dit onderzoek beperkt zich tot het meten van de betrokkenheid van de docent als onderdeel van de procesvaardigheden.

Meetinstrumenten

De effectiviteitsmeting

Attitude jegens relationeel geweld lijst

Attitude is gemeten door middel van de verkorte versie van de attitude jegens relationeel geweld lijst gebaseerd op de Attitudes Towards Male Dating Violence Scale (AMDV) en de Attitudes Towards Female Dating Violence Scale (AFDV). Dit instrument meet de attitude ten aanzien van relationeel geweld en is opgebouwd uit de drie subschalen psychologisch, fysiek en seksueel geweld. (Price, Byers en dating violence research, 1999) De betrouwbaarheid van de AFDV is voldoende ($\alpha=.75$) en van de AMDV is goed ($\alpha=.87$).

De lijst bestaat uit 23 stellingen zoals 'het is O.K. dat een meisje haar vriend slaat, als hij dat verdient' en 'een meisje moet zich aanpassen om haar vriend te plezieren'. Deze stellingen worden gescoord met behulp van een 5- puntsschaal, van score één: heel erg mee oneens, twee: beetje mee oneens, drie: niet mee eens en niet mee oneens, vier: beetje mee eens en vijf: heel erg mee eens. Zie bijlage twee voor de verkorte versie van de attitude jegens relationeel geweld lijst. De Cronbach's alpha van de verkorte versie van de attitude jegens relationeel geweld lijst is voldoende betrouwbaar ($\alpha=.78$) van de nulmeting en goed betrouwbaar ($\alpha=.85$) van meting twee. De gehanteerde normen voor de beoordeling van de betrouwbaarheid zijn gebaseerd op de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP).

Vragenlijst sociale relaties

Het stadium van morele ontwikkeling is gemeten met behulp van de herziene vragenlijst sociale relaties (Sociomoral Reflective Measure-Objective Short Form_ R) welke is gebaseerd op de vragenlijst sociale relaties (Sociomoral Reflective Measure- Objective Short Form, Brugman, Basinger en Gibbs, 2007). Deze vragenlijst stelt de mening van de participanten ten aanzien van belangrijke normen vast en meet in welk stadium zij redeneren. De lijst bevat een aantal vragen over tien onderwerpen. Bij het onderwerp waarheid wordt bijvoorbeeld gevraagd: 'Vind je het goed of fout dat mensen in het algemeen de waarheid vertellen?'. De antwoordmogelijkheden zijn gebaseerd op een 4-puntsschaal namelijk één: goed, twee: beetje goed, drie: beetje fout en vier: fout. Hierna volgt een tweede vraag: 'Hoe erg vind je het als mensen in het algemeen de waarheid niet vertellen?'. De antwoordmogelijkheden zijn gebaseerd op een 4- puntsschaal namelijk één: heel erg, twee: erg, drie: beetje erg en vier: niet erg. Vervolgens wordt de redenering achter die mening gevraagd door middel van vier antwoordopties, zoals 'Omdat mensen altijd de waarheid moeten vertellen'. Zo'n reden wordt weergegeven aan de hand van de vraag of deze

redenering lijkt op de reden die de participant zou geven met behulp van drie antwoorden namelijk ja, niet zeker en nee. Tenslotte wordt gevraagd welk van de vier redenen het meest lijkt op de reden die de participant zou geven voor de desbetreffende mening. Op basis van de gekozen redeneringen wordt vastgesteld in welk van de vier stadia van Kohlberg (1984, in: Gray, 2003) een participant zich bevindt. Zie bijlage twee voor de herziene vragenlijst sociale relaties. De herziene vragenlijst sociale relaties is voldoende betrouwbaar ($\alpha=.77$) volgens de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN). Op basis van een scoringsinstructie gebaseerd op Basinger en Gibbs (1987) is vastgesteld in welk stadium van Kohlberg de participanten zich bevinden. Stadium één omvat de scores tussen 100 en 149. Stadium twee omvat scores tussen 150 en 249. Stadium drie omvat scores tussen 250 en 349 en stadium vier omvat scores tussen 350 en 400. Zie bijlage één voor de scoringsinstructie.

De vragenlijst sociale relaties is in dit onderzoek in minder dan de helft van de participanten opgeslagen door problemen met de computersoftware. De 252 participanten waarvan morele ontwikkeling is gemeten, hebben een gemiddelde score van 283.01 en bevinden zich gemiddeld in het derde stadium. De laagst behaalde score bevindt zich in het tweede stadium van morele ontwikkeling, namelijk 167.23. De hoogst behaalde score bevindt zich in het vierde stadium, namelijk 361.67. Het percentage participanten dat een onrijpe wijze van moreel redeneren zou vertonen – stadium één en stadium twee- is 16.3 procent (Kohlberg, 1984 in: Gibbs, 2003 en Gray, 2003). Zie tabel drie voor een overzicht van de steekproefomvang, het gemiddelde, de standaarddeviatie en de minimum- en maximumscore van morele ontwikkeling.

Tabel 3. Steekproefomvang (N), gemiddelde, standaarddeviatie, minimum- en maximumscore van morele ontwikkeling.

	N	Gemiddelde	St. deviatie	Minimum	Maximum
Morele ontwikkeling	252	283.01	35.26	167.23	361.67

De beoordeling van de implementatie

Observaties

De betrokkenheid van de leerkracht is gemeten door middel van observaties van de lessen Stay in Love+. Het gebruikte observatie-instrument is afgeleid van het Fidelity of Implementaion Rating System (FIMP: Forgatch, Patterson en DeGarmo, 2005). Drie globale constructen zijn gemeten: de betrokkenheid van de jongeren, in hoeverre docenten zich aan het lesprogramma houden en de leskwaliteiten van de docent. Het huidige onderzoek beperkt zich tot de betrokkenheid van de docent als onderdeel van de leskwaliteiten. Van elke docent is de uitvoer van twee van de vier lessen Stay in Love+ geobserveerd met

behelp van scoringslijsten. Les één bestaat uit negen items. De lessen twee, drie en vier bestaan uit zes items. Zes items zijn in alle lessen gescoord, namelijk de lichaamshouding van de docent, is deze open en uitnodigend?; de responsiviteit, hieronder valt het reageren op vragen en commentaar van de leerlingen; het benadrukken en normaliseren van verschillen tussen ervaringen van jongeren met liefde en relaties; het benadrukken van respect voor elkaars mening en respect voor diversiteit; het controleren dat er niet wordt uitgelachen; het maken van afspraken over lachen: lachen mag maar uitlachen niet en de sfeer in de klas, namelijk of het luchtig blijft. In les één komen er drie items bij, namelijk of er expliciet is verwezen naar vertrouwelijkheid van alles dat wordt besproken, of er afspraken gemaakt zijn over het respectvol met elkaar omgaan en of er afspraken gemaakt zijn over woordgebruik. De scoring heeft plaatsgevonden op basis van een 3-puntsschaal, een score van één is onvoldoende, een score van twee is redelijk en een score van drie is goed. Zie bijlage twee voor het observatie-instrument. De betrouwbaarheid van alle schalen is goed; les één ($\alpha=.93$), les twee ($\alpha=.95$), les drie ($\alpha=.96$) en les vier ($\alpha=.99$). Om de interbeoordelaars betrouwbaarheid te waarborgen, gold de voorwaarde van 70 procent betrouwbaarheid (Kappa). Van elke observator moet de score op de observatieformulieren voor 70 procent overeen komen met de score van de hoofdobservator van de Universiteit van Utrecht. Om dit percentage te behalen werden eerst een aantal lessen geobserveerd samen met de hoofdobservator. Nadat er sprake was van 70 procent overeenkomst - na een stijgende lijn in het percentage scores dat overeenkomt van de al geobserveerde lessen – kon de observant zelfstandig gaan observeren.

Procedure

Voor de effectiviteitsmeting is tijdens vier kwantitatieve metingen attitudeverandering gemeten. Bij het eerste meetmoment, de nulmeting, is naast attitudeverandering ook morele ontwikkeling gemeten. De metingen hebben plaatsgevonden vanaf begin februari tot en met eind juni 2009. De nulmeting vond plaats van negen februari tot 20 februari, meetmoment twee van 23 maart tot drie april, meetmoment drie van vijf mei tot 15 mei en de nameting vond plaats van 15 tot 26 juni. Tijdens de procesevaluatie zijn de lessen Stay in Love+ achtereenvolgens gegeven in een bepaalde conditie. In het totaal waren er drie condities die werden bepaald op basis van de momenten waarop de effectiviteitsmeting plaatsvond. Zo is in conditie één de lessenserie Stay in Love+ gegeven na de nulmeting: van 23 februari tot 27 maart. In conditie twee is de lessenserie gegeven na meting twee: van 23 maart tot drie april en in conditie drie is de lessenserie gegeven na meting drie: van 18 mei tot 12 juni. De regiocoördinatoren van de GGZ hebben met de scholen afgesproken dat de lessen Stay in Love+ één keer per week vier weken lang werden gegeven of vier keer in een week. Zie tabel vier voor een schematisch overzicht van de verschillende condities en de metingen.

Tabel 4. Overzicht van de verschillende condities en metingen van februari tot en met juni.

Conditie 1	Nulmeting	Lessen Stay in Love+	Meting 2		Meting 3		Nameting
Conditie 2				Lessen Stay in Love+			
Conditie 3						Lessen Stay in Love+	

Februari → Juni

Binnen elke conditie was er sprake van één experimentele groep die de lessen Stay in Love+ hebben gehad en twee controle groepen die de lessen Stay in Love+ niet hebben gehad. De verschillende condities hebben plaatsgevonden zodat er controlegroepen gecreëerd konden worden en het korter termijn effect gemeten kon worden. Het huidige onderzoek maakt gebruik van de data die volgt uit de nulmeting tot en met de eerste meting. De scholen in conditie één hebben de lessen gehad en de scholen in de condities twee en drie nog niet, ofwel de scholen in de condities twee en drie vormen de controlegroepen voor de scholen in conditie één. De scholen zijn niet aselekt toegewezen aan een conditie; er kon een datum van voorkeur opgegeven worden. Vervolgens zijn de scholen ingepland in de verschillende condities waarbij getracht is om in elke conditie een gelijke verdeling van klassen te creëren. In conditie één zaten klassen van het Wellant college, het Via Nova en het Almere college.

De situatie tijdens de effectiviteitsmeting kwam voor de jongeren van alle scholen overeen. De attitude vragenlijst en de vragenlijst sociale relaties (morele ontwikkeling) zijn klassikaal afgenomen met behulp van laptops. Met het oog op de eventuele aanwezigheid van dyslexie en taalproblemen zijn de vragen ook auditief aangeboden via koptelefoons. Als dank voor medewerking en deelname ontvingen zowel de jongeren als de docenten na afloop van de eerste vragenlijstafname een lekkernij. Onder de jongeren die de vragenlijst serieus hebben ingevuld werden cd bonnen verloot. De digitale vragenlijsten zijn afgenomen door medewerkers en studenten van de Universiteit Utrecht.

De situatie tijdens de procesevaluatie kwam niet voor alle jongeren overeen. Elke VMBO klas kreeg het lesprogramma namelijk van een eigen docent en elke docent heeft een eigen manier van lesgeven en een eigen indeling wat betreft de spreiding van lessen. De duur van een lesuur varieerde per school. Een lesuur op het Via Nova duurt 20 minuten zodat de lessen Stay in Love+ zijn opgesplitst in twee lessen. Op de andere scholen duurt een lesuur 45 minuten. De lessen Stay in Love+ zijn geobserveerd door medewerkers en studenten van de Universiteit Utrecht.

Analyses

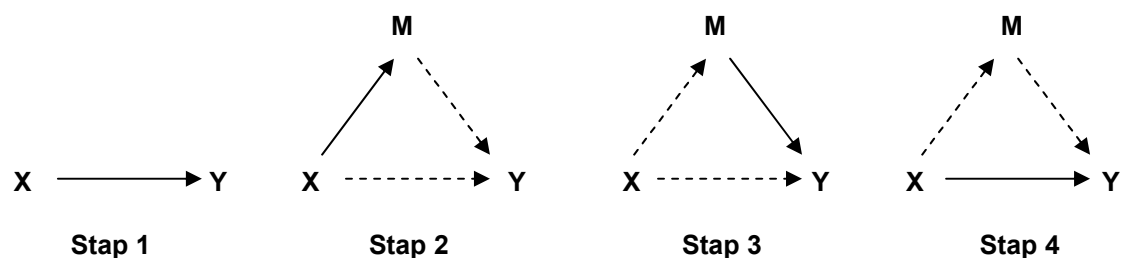
De gegevens die volgen uit de vragenlijsten en lesobservaties zijn ingevoerd in SPSS (versie 16.0). Voor elk van de onderzoeksvragen wordt gebruik gemaakt van de hiërarchische Multipiele Regressie Analyse. Deze analyse methode meet de mate waarin verschillende onafhankelijke variabelen de uitkomst van de afhankelijke variabele voorspellen.

Onderzoeksvraag één meet het effect van de lessen Stay in Love+ op de attitudeverandering van jongeren ten aanzien van geweld. Zie figuur twee voor een schematische weergave van de eerste onderzoeksvraag. De afhankelijke variabele is de somscore van attitude tijdens meting twee. De eerste onafhankelijke variabele is de somscore van attitude tijdens meting één. De tweede onafhankelijke variabele is de variabele wel/ geen lessen Stay in Love+ gehad.

Voor de tweede onderzoeksvraag wordt gemeten of de relatie tussen de lessen Stay in Love+ en attitudeverandering gemodereerd wordt door morele ontwikkeling. Zie figuur drie waarin morele ontwikkeling als moderator tussen de lessen Stay in Love+ en attitude schematisch is weergegeven. De afhankelijke variabele is attitude tijdens meting twee. De volgende variabelen zijn onafhankelijk: attitude tijdens meting één, wel/ geen lessen Stay in Love+ de gemiddelde score van morele ontwikkeling en de interactievariabele van morele ontwikkeling en wel/ geen lessen Stay in Love+. Voor de interactievariabele zijn de gemiddelde scores op morele ontwikkeling omgezet in z-scores zodat de groepen met elkaar vergeleken kunnen worden. Aan de hand van een bestaande syntax die uitgevoerd is in het databestand in SPSS, zijn de individuele scores berekend. De syntax zorgt ervoor dat de scores op de SROM-OSF_R op de juiste wijze geïnterpreteerd kunnen worden. Zie bijlage één voor de syntax. Na het berekenen van de individuele scores, is een gemiddelde score gemaakt over de tien vragen van de SROM-OSF_R vermenigvuldigd met 100. Er is gebruik gemaakt van een scoringsinstructie gebaseerd op Basinger en Gibbs (1987) waarmee - op basis van de uiteindelijke scores - het niveau van moreel redeneren is vastgesteld. Zie bijlage één voor de scoringsinstructie. Kortom, het effect van de lessen Stay in Love+ op de attitude van de jongeren ten aanzien van geweld wordt gemeten. Hierbij wordt het stadium van morele ontwikkeling meegenomen als moderator.

Onderzoeksvraag drie meet of de relatie tussen de lessen Stay in Love+ en attitudeverandering gemedieerd wordt door de betrokkenheid van de docent. Aan de hand van de observatielijst is de betrokkenheid van de docent tijdens les één op negen items en tijdens de lessen twee tot en met vier op zes items gescoord. Elk van de items is met drie antwoordmogelijkheden gescoord. Er zijn twee lessen Stay in Love+ geobserveerd waarbij de gemiddelde score berekend is over de twee lessen. Gezien het verschil in het aantal items tussen les één en de lessen twee tot en met vier is per docent de gemiddelde score omgezet in percentages. Hoe hoger dit percentage, hoe hoger de betrokkenheid van de

docent. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen wordt gebruik gemaakt van de hiërarchische Multipiele regressie analyse. Deze analyse methode meet de mate waarin meerdere onafhankelijke variabelen de uitkomst van de afhankelijke variabele voorspellen. De afhankelijke variabele is de somscore van attitude tijdens meting twee. De eerste onafhankelijke variabele is de somscore van attitude tijdens meting één. De tweede onafhankelijke variabele is wel/ geen lessen Stay in Love+ gehad. De derde onafhankelijke variabele is het percentage betrokkenheid vastgesteld op basis van gemiddelde scores die volgen uit de scoringslijsten van de lesobservaties. In de analyse van het mediatiemodel worden vier stappen doorlopen (Baron en Kenny, 2008). Ten eerste wordt onderzocht of er een effect is van de lessen op de attitudeverandering van de leerlingen. Ten tweede wordt getoetst of er een effect is van de lessen op de betrokkenheid van de leerkracht. Vervolgens wordt getoetst of er een effect is van de betrokkenheid van de leerkracht op de attitudeverandering van de leerlingen. Als laatste wordt gemeten of er sprake is van complete mediatie door de betrokkenheid van de docent. Het effect van de lessen op de attitudeverandering van de leerlingen wordt gemeten als gecontroleerd wordt voor de variabele betrokkenheid. Er is sprake van totale mediatie wanneer het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering afwezig is als gecontroleerd wordt voor de betrokkenheid van de docent. Zie figuur vijf waarin de mediatie van betrokkenheid van de docent op de lessen Stay in Love+ en de attitudeverandering van de jongeren schematisch is weergegeven voor elk van de vier stappen. Attitudeverandering is de afhankelijke variabele (Y), de lessen Stay in Love+ de onafhankelijke variabele (X) en de betrokkenheid van de docent is de mediator variabele (M).

Figuur 5. Vier stappen om mediatie vast te stellen. 'X' = Lessen Stay in Love+ , 'Y' = Attitudeverandering en 'M' = Betrokkenheid docent.

Kortom, de implementatie van de lessen Stay in Love+ wordt beoordeeld op basis van de betrokkenheid van de docent tijdens de lesuitvoer. Er wordt gemeten of het percentage betrokkenheid als medieërende factor fungeert tussen de lessen Stay in Love+ en attitudeverandering.

RESULTATEN

Onderzoeksvraag 1

Brengen de lessen Stay in Love+ positieve attitudeverandering teweeg?

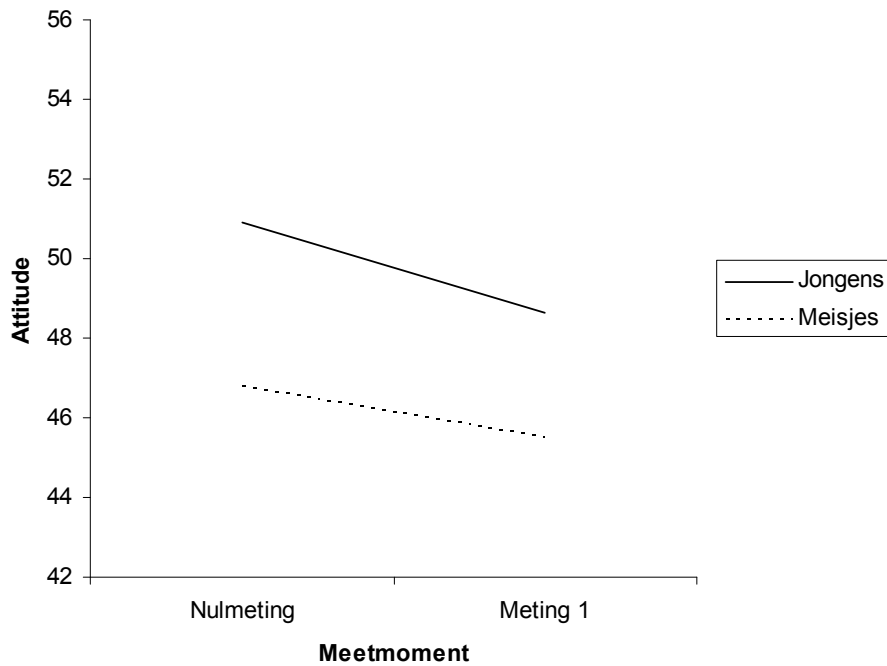
De hiërarchische Multipiele lineaire regressie analyse is gebruikt om stapsgewijs te meten of de variabele attitude tijdens meting twee wordt verklaard door de variabelen attitude tijdens de nulmeting en de variabele wel/ geen lessen Stay in Love+. In stap één is attitude tijdens meting twee voorspeld op basis van attitude tijdens de nulmeting. Uit de analyse blijkt dat 38 procent van de variantie in attitude tijdens meting twee verklaard wordt door de nulmeting ($\Delta R^2 = .38$, $p < 0.05$). Aan de richtingscoëfficiënt ($B = .70$) is te zien dat er sprake is van een positieve samenhang. In de tweede stap is de variabele wel/niet lessen Stay in Love+ toegevoegd. De variabele wel/ geen lessen Stay in Love+ blijkt niets toe te voegen aan het percentage verklaarde variantie door de nulmeting ($\Delta R^2 = .00$, $p > 0.05$). Zie tabel vijf voor een overzicht van het percentage verklaarde variantie en de richtingscoëfficiënt.

Tabel 5. Percentage verklaarde variantie (ΔR^2) en de richtingscoëfficiënt (B) in stap 1 en 2 van de Multipiele lineaire regressie analyse.

	Attitude meting 2			
	Stap 1		Stap 2	
	ΔR^2	B	ΔR^2	B
Att. nulmeting	.38*	.70	.38*	.70
Les wel/niet			.00	-.66

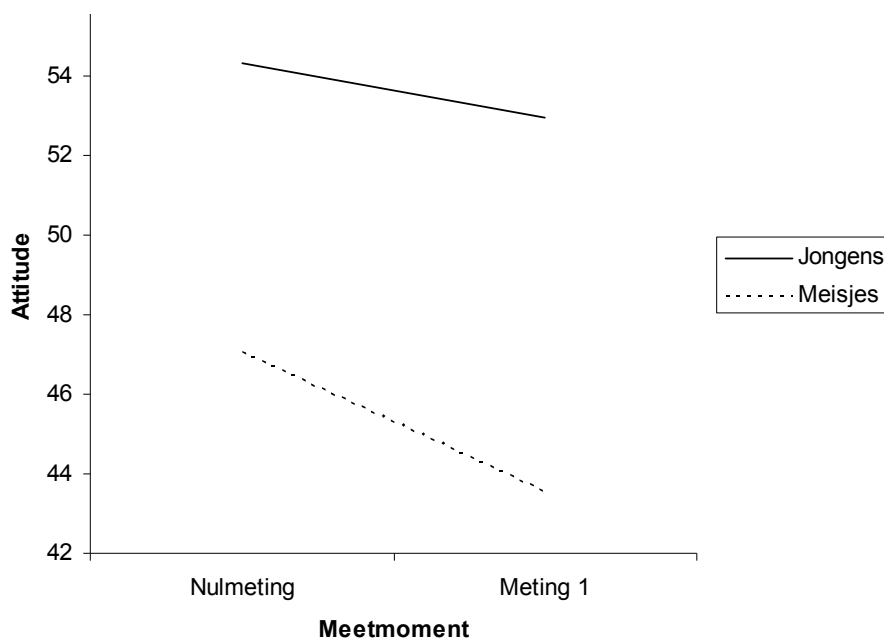
* $p < .05$

Er zijn exploratieve analyses uitgevoerd om te meten of de lessen Stay in Love+ van invloed zijn op attitudeverandering als geselecteerd wordt op sekse of leerjaar. Allereerst is gemeten of de variabele wel/ geen les variantie in meting twee verklaart als geselecteerd wordt op sekse. Bij de jongens blijkt de variabele wel/ geen les niet significant bij te dragen aan het percentage verklaarde variantie in attitude tijdens meting twee ($\Delta R^2 = .00$, $p > .05$). Bij de meisjes is er sprake van een significante bijdrage van de variabele wel/ geen les aan het percentage verklaarde variantie in meetmoment twee ($\Delta R^2 = .01$, $p < .05$). Zie figuur zes voor de gemiddelde attitude van de controlegroep tijdens de nulmeting en meting twee; van de jongens respectievelijk 50.92 en 48.65 en van de meisjes respectievelijk 46.77 en 45.48.

Figuur 6. De gemiddelde attitude van beide seksen tijdens de nulmeting en meting in de controle groep.

Figuur zeven toont de gemiddelde attitude van de experimentele groep tijdens de nulmeting en meting twee; van de jongens respectievelijk 54.30 en 52.97 en van meisjes 47.04 en 43.53. In figuur zeven is een sterk dalende lijn in attitude te zien van de nulmeting naar meting twee voor meisjes in de experimentele groep, in tegenstelling tot de lijn van de gemiddelde attitude van meisjes in de controle groep. Voor jongens is de daling in attitude in beide groepen niet verschillend van elkaar.

Figuur 7. De gemiddelde attitude van beide seksen tijdens de nulmeting en meting in de experimentele groep.

Daarnaast is gemeten of attitudeverandering te verklaren is door leerjaar (één, twee of drie) waarin participanten zich bevinden. Uit de hiërarchische Multipiele Regressie analyse is gebleken dat het effect van de lessen op attitudeverandering niet significant te verklaren is door de verschillende leerjaren waar de participanten zich in bevinden ($\Delta R^2 = .00$, $p > .05$).

Onderzoeksvraag 2

Wordt het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemodereerd door morele ontwikkeling?

De hiërarchische Multipiele lineaire regressie analyse is uitgevoerd om te meten of attitudeverandering voorspeld wordt door de variabele wel/geen lessen Stay in Love+ en of morele ontwikkeling een modererende rol hierin speelt. In stap één is attitude tijdens meting twee voorspeld op basis van attitude tijdens de nulmeting. Het percentage variantie in meting twee dat verklaard wordt door meting één is significant ($\Delta R^2 = .36$, $p < .05$). Er is sprake van een positieve samenhang ($B = .63$). Vervolgens is in stap twee de variabele wel/ geen lessen Stay in Love+ aan toegevoegd. De variabele wel/geen lessen Stay in Love+ blijkt niets aan de variantie in attitude tijdens meting twee toe te voegen ($\Delta R^2 = .00$, $p > .05$). In de derde stap wordt de variabele morele ontwikkeling toegevoegd om te meten of er een effect is van morele ontwikkeling op attitudeverandering. Morele ontwikkeling draagt niet significant bij aan attitude tijdens meting twee ($\Delta R^2 = .01$, $p > .05$). Als laatste is gemeten of er een interactie-effect is tussen de variabele wel/geen lessen Stay in Love+ en morele ontwikkeling. De interactie tussen morele ontwikkeling en les wel/ niet wordt als vierde onafhankelijke variabele toegevoegd. De interactievariabele blijkt niet significant bij te dragen aan attitudeverandering ($\Delta R^2 = .00$, $p > .05$). Zie tabel zes voor een overzicht van het percentage verklaarde variantie en de richtingscoëfficiënt in de vier stappen van de Multipiele lineaire regressie analyse.

Tabel 6. Het percentage verklaarde variantie en de richtingscoëfficiënt in stap één tot en met vier van de Multipele lineaire regressie analyse.

Attitude meting 2								
	Stap 1		Stap 2		Stap 3		Stap 4	
	ΔR^2	B	ΔR^2	B	ΔR^2	B	ΔR^2	B
Attitude nulmeting	.36*	.63	.36*	.63	.36*	.60	.36*	.60
Les wel/niet			.00	-1.39	.00	-1.36	.00	-1.36
Morele ontwikkeling					.01	-.03	.01	-.03
Interactie les wel/niet en morele ontwikkeling							.00	.17

* $p < .05$

De onderzoeksresultaten worden niet significant bevonden nadat geselecteerd wordt voor meisjes ($p > .05$).

Onderzoeksvraag 3

Wordt het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemedieerd door de betrokkenheid van de docent?

Met behulp van de hiërarchische Multipele lineaire regressie analyse is gemeten of attitudeverandering voorspeld wordt door de variabele wel/geen lessen Stay in Love+. Zoals uit onderzoeksvraag één en twee is gebleken wordt attitude tijdens meting twee niet verklaard door het wel of niet hebben gehad van de lessenserie Stay in Love+ ($\Delta R^2 = .00$, $p > 0.05$). Aangezien er geen effect is van conditie op attitudeverandering, kan dit effect ook niet gemedieerd worden. Uit de eerste onderzoeksvraag bleek dat de lessen Stay in Love+ bij meisjes wel attitudeverandering teweegbrengen. Als gevolg is met behulp van de lineaire regressie analyse het mediatie effect van de betrokkenheid van de docent tussen lessen Stay in Love+ en attitudeverandering onderzocht voor meisjes. Als eerste is het effect van de onafhankelijke variabele wel/ geen les Stay in Love+ op de afhankelijke variabele attitude tijdens meting twee vastgesteld ($\Delta R^2 = .01$, $p < .05$). Als tweede is gemeten of de onafhankelijke variabele wel/geen lessen Stay in Love+ van invloed is op de afhankelijke

variabele betrokkenheid. De variabele wel/geen les blijkt 17 procent van de variantie in betrokkenheid te verklaren ($\Delta R^2 = .17$, $p < .05$). Als derde is gemeten of de onafhankelijke variabele betrokkenheid van invloed is op de afhankelijke variabele attitude tijdens meting twee. Betrokkenheid blijkt niet van invloed te zijn op attitude tijdens meting twee ($\Delta R^2 = .00$, $p > 0.05$). Als laatste is gemeten of de onafhankelijke variabele betrokkenheid het effect van variabele wel/geen les op attitudeverandering mediëert. Met behulp van de stapsgewijze lineaire regressie analyse kan eventuele mediatie worden vastgesteld. In de eerste stap blijkt dat attitude tijdens meting twee verklaard wordt door attitude tijdens de nulmeting ($\Delta R^2 = .42$, $p < 0.05$). In stap twee blijkt dat de variabele wel/ geen les .01 toevoegt aan de variantie die door de nulmeting in meting twee wordt verklaard ($p < 0.05$). In stap drie is het percentage betrokkenheid toegevoegd als derde onafhankelijke variabele. Het percentage betrokkenheid blijkt niet significant bij te dragen aan het percentage verklaarde variantie in meting twee. De variabele wel/ geen les verklaart nog steeds variantie in attitudeverandering ($\Delta R^2 = .01$, $p < .05$). Zie tabel zeven voor een overzicht van de drie onafhankelijke variabelen, het percentage verklaarde variantie (ΔR^2) en de richtingscoëfficiënt (B).

Tabel 7. Het percentage verklaarde variantie en de richtingscoëfficiënt in stap één tot en met drie van de Multipelle lineaire regressie analyse.

Attitude meting 2						
	Stap 1		Stap 2		Stap 3	
	ΔR^2	B	ΔR^2	B	ΔR^2	B
Attitude nulmeting	.42*	.70	.42*	.70	.42*	.71
Les wel/niet			.01*	-2.14	.01*	-1.94
Percentage betrokkenheid					.00	-.01

* $p < .05$

DISCUSSIE

Uit de resultaten blijkt dat het primaire preventieprogramma Stay in Love+ de beoogde positieve attitudeverandering niet heeft verwezenlijkt. Stay in Love+ blijkt uitsluitend doeltreffend te zijn voor meisjes. Verder komt naar voren dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering niet gemodereerd wordt door morele ontwikkeling. Als laatste kon het mediatie effect van de betrokkenheid van de docent tussen de lessen Stay in Love+ en attitudeverandering niet gemeten worden, tenzij alleen meisjes in de steekproef werden meegenomen.

Verwacht werd dat Stay in Love+ een positieve attitudeverandering van jongeren ten aanzien van partnergeweld teweeg zou brengen. Uit de resultaten blijkt dat er sprake is van een positieve attitudeverandering. De score op attitude van jongeren ten aanzien van geweld is tijdens de tweede meting significant lager dan tijdens de nulmeting. Jongeren staan negatiever tegenover partnergeweld, ofwel jongeren tonen een positievere attitude tijdens de tweede meting dan tijdens de nulmeting. Deze positieve attitudeverandering is echter niet te danken aan de lessen Stay in Love+. Als geselecteerd wordt op sekse, blijkt dat de lessen Stay in Love+ wel deels de positieve attitudeverandering verklaren bij meisjes. Bij jongens is de positieve attitudeverandering niet te danken aan de lessen Stay in Love+. Het leerjaar waarin jongeren zich bevinden, namelijk in klas één, twee of drie, blijkt niet van invloed te zijn op de resultaten. De hypothese dat de lessen Stay in Love+ een positieve attitudeverandering jegens geweld teweeg brengen is verworpen tenzij geselecteerd wordt voor meisjes. Een verklaring voor het feit dat er sprake is van attitudeverandering zou kunnen zijn dat de jongeren door de effectiviteitsmeting aan het denken zijn gezet en er een bewustwordingsproces ten aanzien van partnergeweld op gang is gekomen. De bevinding dat Stay in Love+ alleen effectief is voor meisjes komt niet overeen met de resultaten uit onderzoek waaruit blijkt dat preventieprogramma's met het doel attitudeverandering teweeg te brengen, effectief zijn voor beide seksen (Foshee, Bauman, Greene, Koch, Linder, MacDougall, 2000; Schmidt, Kolodinsky, Carsten, Schmidt, Larson, Lachlan, 2007). Het onderzoek van Schmidt et al. (2007) maakt echter gebruik van 27 groepssessies terwijl Stay in Love+ slechts gebruik maakt van vier lessen. Volgens Gray (2003) moeten attitudes die op intellectuele wijze verkregen zijn herhaaldelijk worden opgehaald en herdacht wil het gedrag kunnen beïnvloeden. Ook Schneider (1996) betoogt dat als docenten positief gedrag willen overbrengen, tijd, gesprek, steun en herhaling nodig is om het pas aangeleerde tot de jongeren door te laten dringen. Mogelijk zouden de lessen Stay in Love+ ook bij jongens van invloed kunnen zijn op attitudeverandering als er meer lessen aan worden besteedt. Het sekseverschil in de effectiviteit van Stay in Love+ zou verklaard kunnen worden vanuit de aanname dat jongeren stereotype gedrag vertonen overeenkomstig hun gender rol (Page en

Bretherton, 2003). De gender rol van jongens en meisjes heeft betrekking op het sociale verwachtingspatroon dat is gebaseerd op hun sekse. Uit onderzoek van Page en Bretherton (2003) blijkt dat jongens eerder gewelddadig gedrag jegens familieleden vertonen zonder directe aanleiding dan meisjes. Het gewelddadige gedrag dat wordt vertoont door jongens wordt verklaart vanuit de aanname dat dit gedrag acceptabel zou zijn voor jongens. (Esqueda en Harrison, 2005; Page en Bretherton, 2003) Mogelijk is het Stay in Love+ niet doeltreffend voor jongens omdat de mannelijke participanten gewelddadig gedrag beschouwen als geaccepteerd gedrag voor hun sekse.

Verder werd verwacht dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemodereerd zou worden door morele ontwikkeling. Uit de resultaten komt naar voren dat de lessen Stay in Love+ niet van invloed zijn op de attitudeverandering van jongeren ten aanzien van partnergeweld, tenzij de steekproef alleen uit meisjes bestaat. Hiernaast blijkt dat de morele ontwikkeling van de jongeren niet significant van invloed is op de attitudeverandering jegens geweld. Ook is er geen sprake van een interactie effect tussen de lessen Stay in Love+ en morele ontwikkeling. Hieruit wordt geconcludeerd dat attitudeverandering niet beïnvloedt wordt door samenhang tussen morele ontwikkeling en de lessen Stay in Love+. Ook als geselecteerd wordt op sekse wordt het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering niet gemodereerd door morele ontwikkeling. De hypothese is verworpen. Een mogelijke verklaring voor dit resultaat is dat de steekproefgrootte hierin een rol speelt. De morele ontwikkeling is slechts van minder dan de helft van de participanten bekend. Bij een grotere steekproef zou mogelijk een significant effect van morele ontwikkeling op attitudeverandering kunnen worden vastgesteld. Verder is het percentage participanten dat op ontwikkelingsvertraagde wijze redeneert 16.3 procent en bevinden de overige participanten zich in ontwikkelingsrijpe stadia (Kohlberg, 1984 in: Gibbs, 2003 en Gray, 2003). De invloed van de morele ontwikkeling van jongeren op attitudeverandering al dan niet veroorzaakt door de lessen, is daardoor moeilijker vast te stellen.

Een tekortkoming van de effectiviteitsmeting is dat in dit onderzoek niet is gemeten in hoeverre sociale wenselijkheid bij de participanten een rol speelt in de beantwoording van de vragenlijsten. Sociaal wenselijke beantwoording van de vragen kan namelijk de betrouwbaarheid van de resultaten beïnvloeden. Verder worden alleen de korter termijn effecten van Stay in Love+ gemeten, terwijl niet gekeken wordt of het preventieprogramma blijvende attitudeverandering teweeg brengt. Zo blijkt uit effectiviteitsonderzoek van het vergelijkbare Amerikaanse preventieprogramma Safe Dates dat de beoogde positieve verandering in cognitieve risicofactoren op langer termijn nog steeds aanwezig is (Foshee, Bauman, Greene, Koch, Linder, MacDougall, 2000).

Als laatste werd verwacht dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemedieerd zou worden door de betrokkenheid van de docent. Uit de resultaten blijkt er geen effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering ten aanzien van partnergeweld. Dientengevolge kan er niet gemeten worden of de mate van betrokkenheid van de docent van invloed is op het effect van de lessen Stay in Love+ op de attitude van de jongeren. De hypothese dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering gemedieerd wordt door de betrokkenheid van de docent is uitgesteld. Het mediatie effect van de betrokkenheid van de docent kon wel gemeten worden met uitsluitend meisjes in de steekproef. De resultaten laten zien dat het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering niet gemedieerd wordt door de betrokkenheid van de docent. Als geselecteerd wordt op meisjes, is de hypothese dat de betrokkenheid van de docent medieert tussen het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering, verworpen. Er zijn echter een aantal discussiepunten met betrekking tot de interpretatie van deze uitkomst. Als eerste zijn niet alle klassen die de lessen Stay in Love+ hebben gehad geobserveerd. Dit vindt zijn oorzaak in de communicatie met de deelnemende scholen. Het kwam regelmatig voor dat de lessenserie Stay in Love+ op de scholen plaatsvond zonder dat de observatoren van de Universiteit Utrecht op de hoogte werden gesteld. De steekproef van meisjes in de experimentele groep waarvan de lessen Stay in Love+ zijn geobserveerd, is dan ook erg klein (<100). Ten tweede zijn de geobserveerde lessen Stay in Love+ in de helft van de gevallen uitgevoerd door twee verschillende docenten. Als gevolg hiervan is in deze klassen het percentage betrokkenheid van de docent tijdens de uitvoer van de lessenserie gemiddeld over twee docenten. Dit kan van invloed zijn op de betrouwbaarheid van de resultaten. Als laatste is in dit onderzoek slechts een gedeelte van de totale beoordeling van de implementatie van Stay in Love+ meegenomen. Zo is er geen gebruik gemaakt van de evaluatieve vragenlijsten van docenten en leerlingen. Deze evaluatielijsten kunnen informatie verlenen over eventuele factoren die de doeltreffendheid van Stay in Love+ reduceren of zelfs verhinderen. Uit de evaluaties van de docenten zou bijvoorbeeld kunnen blijken dat de docenten de handleiding voor de uitvoer van de lessen Stay in Love+ niet duidelijk vonden. Uit de evaluaties van de leerlingen zou naar voren kunnen komen dat het programma te moeilijk vonden of dat er geen motivatie aanwezig was.

Naast factoren die een rol kunnen spelen binnen het effectiviteitsonderzoek van Stay in Love+, zijn er ook externe factoren die van invloed kunnen zijn op de effectiviteit van het preventieprogramma. Zo zou de straatcultuur en de vriendengroep waarin jongeren verkeren, disfunctionerend ouderschap of veranderingen in familiestructuur, gedrag kunnen beïnvloeden en agressiviteit instant houden. Als gevolg hiervan kan een kwalitatief goed preventieprogramma haar beoogde doel niet verwezenlijken. (Mc Mahon en Washburn, 2003; Forgatch, Patterson en DeGarmo, 2005).

Voor toekomstig onderzoek zou het interessant zijn ditzelfde onderzoek nog eens uit te voeren met de gegevens van de nulmeting tot en met de nameting. Uit de effectiviteitsmeting zou dan bijvoorbeeld kunnen blijken dat schoolfactoren van invloed zijn op de effectiviteit van Stay in Love+. Zo zouden de frequentie en duur van de lessen Stay in Love+ een rol kunnen spelen in de mate van attitudeverandering. Uit de derde meting of de nameting kan blijken dat Stay in Love+ bij meisjes van andere scholen in meerdere of mindere mate attitudeverandering teweeg brengt dan op de scholen uit het huidige onderzoek. Ook zou Stay in Love+ op andere scholen doeltreffend kunnen zijn voor beide seksen. Wat betreft de beoordeling van de implementatie van Stay in Love+ zou het aan te bevelen zijn dat alle drie de condities meegenomen worden. Als alle scholen onderdeel uitmaken van zowel de experimentele- als de controlegroepen, dan kunnen betrouwbaarder uitspraken gedaan worden over de kwaliteit van de implementatie.

Samenvattend blijkt uit het effectiviteitsonderzoek dat Stay in Love+ geen attitudeverandering jegens partnergeweld teweeg brengt tenzij alleen meisjes in de steekproef zijn meegenomen. Deze uitkomst kan veroorzaakt zijn door de tijdsduur van het programma en door de mogelijkheid dat participanten zich gedragen overeenkomstig hun gender rol. Morele ontwikkeling is niet van invloed op de effectiviteit van het preventieprogramma, wat mogelijk zijn oorzaak vindt in de grootte en de spreiding van de steekproef. De mediërende rol van de betrokkenheid van de docent kon niet worden vastgesteld tenzij alleen meisjes in de steekproef worden betrokken. Bij meisjes wordt het effect van de lessen Stay in Love+ op attitudeverandering niet gemedieerd door de betrokkenheid van de docent. Deze uitkomst is mogelijk veroorzaakt door de kleine steekproef. Voor toekomstig onderzoek wordt aanbevolen vergelijkbaar onderzoek uit te voeren waarin alle vier de metingen en alle drie de condities worden betrokken. Daarnaast wordt aanbevolen om te meten of de beoogde positieve attitudeverandering van het preventieprogramma Stay in Love+ op langer termijn nog steeds aanwezig is.

REFERENTIES

- Baron & Kenny (2008): <http://davidakenny.net/cm/mediate.htm>.
- Berk, L. E. (2006). *Child development*. Boston: Pearson Education.
- Borne, A. van den (2006). *Stay in love: Primaire preventie van relatiegeweld onder jongeren: Proces evaluatie*. Utrecht: Trimbos instituut en Transact.
- Boxer, P., Goldstein, S.E., Musher-Eizenman, D., Dubow, E.F. & Heretick, D. (2005). Developmental Issues in School- baed aggression prevention from a social- cognitive perspective. *Journal of Primary Prevention*, 26, 5, 383-400.
- Brugman, D., Basinger, K.S. & Gibbs, J.C. (2007). *Measuring adolescents' moral judgment: An evaluation of the sociomoral reflection measure- Objective Short Form (SRM-OSF)*. Paper presented at the Symposium: Cross- cultural research on moral reasoning. Chair: Uwe P. Gielen, International council of psychologists. San Diego, USA, august 11-14, 2007.
- Brusten, C., Stams, G.J. & Gibbs, J.C. (2007). Commentary: Missing the mark. *The British Psychological Society*, 25, 185-189.
- Butler, S.M., Leschied, A.W. & Fearon, P.(2007). Antisocial beliefs and attitudes in pre- adolescent and adolescent youth: the development of the antisocial beliefs and attitudes scales (ABAS). *Youth Adolescence*, 36, 1058-1071.
- Centraal Bureau voor de Statistiek: <http://www.cbs.nl/nl>.
- Dijk, T.J., Flight, S., Oppenhuis, E. & Duesman, B. (1997). *Huiselijk geweld: aard, omvang en hulpverlening*. Den Haag: Stafbureau Informatie, Voorlichting en Publiciteit, Dienst Preventie, Jeugdbescherming en Reclassering, Ministerie van Justitie.
- Dijk, T.J., van & Oppenhuis, E. (2002). *Huiselijk geweld onder Surinamers, Antillianen, Arubanen, Marokkanen en Turken in Nederland: aard, omvang en hulpverlening*. Hilversum: Intomart.

- Eccles, J. & Roeser, R.W. (2003). Schools as developmental Contexts. In: Adams, G.R. & Berzonsky, M.D (Eds.), *Blackwell Handbook of Adolescence* (pp.129-148). Oxford: Blackwell publishing.
- Eckhardt, C. & Jamison, T.R. (2002). Articulated thoughts of male dating violence perpetrators during anger arousal. *Cognitive Therapy and Research*, 26, 3, 289-308.
- Esqueda, C.W. en Harrison, L.A. (2005). The influence of gender role stereotypes, the woman's race, and level of provocation and resistance on domestic violence culpability attributions. *Sex Roles*, 53, 11/12.
- Evers, A. V. A. M., Vliet-Mulder, J. C. van, Resing, W. C. M., Starren, J. C. M. G., Alphen de Veer, R. J. van, & Boxtel, H. van (2002). *COTAN testboek voor het onderwijs*. Amsterdam: NDC-Boom
- Flannery, D.J., Hussey, D.L., Biebelhausen, L. & Wester, K.L. (2003). Crime, delinquency and youth gangs. In: Adams, G.R.& Berzonsky, M.D (Eds.), *Blackwell Handbook of Adolescence* (pp.502- 522). Oxford: Blackwell publishing.
- Forgatch, M.S., Patterson, G.R. & DeGarmo, D.S. (2005). Evaluating fidelity: predictive validity for a measure of competent adherence to the Oregon Model of Parent Management Training. *Behavior Therapy*, 36, 3-13.
- Foshee, V.A., Bauman, K. E., Arriaga, X. B., Helms, R.W., Koch, G.G. & Linder, G.F. (1998). An evaluation of safe dates, an adolescent dating violence prevention program. *American Journal of Public Health*, 88, 1.
- Foshee, V.A., Bauman, K.E., Ennett, S., T., Linder, G.F., Benefield, T. & Suchindran, C. (2004). Assessing the long-term effects of the safe dates program and an booster in preventing and reducing adolescent dating violence victimization and perpetration. *American Journal of Public Health*, 94, 4, 619- 624.
- Foshee, V.A., Bauman, K.E., Greene, W.F., Koch, G.G., Linder, G.F., MacDougall, J.E. (2000). The Safe dates program: 1- year follow-up results. *American Journal of Public Health*, 90, 10.
- Gray, P. (2003). *Psychology*. New York: Worth Publishers.

Gibbs, J.C. (2003). Equipping youth with mature moral judgement. *Reclaiming Children and Youth*, 12, 3, 148-153.

James, L., Lee, D., Marjavi, A., Mehra, V., Navarro, F. & Whiteman, R. (2004). *The national consensus guidelines on identifying and responding to domestic violence victimization in health care settings*. San Fransisco: The Family Violence Prevention Fund.

Kidron, Y. & Fleischman, S. (2006). Promoting adolescents' prosocial behavior. *Educational Leadership*, 63, 7, 90-91.

Mc Mahon, S.D. & Washburn, J.J. (2003). Violence prevention: An evaluation of program effects with urban African American students. *The Journal of Primary Prevention*, 24, 43-62.

Directie Justitieel Jeugdbeleid (2008). Huiselijk geweld. Den Haag.

Page, T. en Bretherton, I. (2003) Gender differences in stories of violence and caring by preschool children in post-divorce families: Implications for social competence. *Child and Adolescent Social work journal*, 20, 6.

Pradubmook- Sherer, P. (2009). Prevalence and Correlates of Adolescent Dating Violence in Bangkok, Thailand. *Journal of Sociology and Social welfare*, 36, 9-29.

Price, E.L. Byers, E.S. & Dating violence research team (1999). The attitudes towards dating violence scales: development and initial validation. *Journal of Family Violence*, 14, 351- 375.

Pevalin, D.J., Wane, T.J. & Brannigan, A. (2003). Precursors, consequences and implications for stability and change in pre-adolescent antisocial behaviours. *Prevention Science*, 4, 2.

Rybarik, M.F. , Dosch, M.F., Gilmore, G.D. & Krajewski, S.S. (1995). Violence in relationships: A seventh grade inventory of knowledge and attitudes. *Journal of Family Violence*, 10, 2.

Schneider, E. (1996). Giving students a voice in the classroom. *Educational Leadership*, 54, 1, 22-25.

- Schumager, J.A. & Slep, A.M. (2004). Attitudes and dating aggression: A cognitive dissonance approach. *Prevention Science*, 5, 4.
- Schmidt, M.C., Kolodinsky, J.M., Carsten, G., Schmidt, F.E., Larson, M. & Lachlan, C.M. (2007). Short term change in attitude and motivating factors to change abusive behavior of male batterers after participating in a group intervention program based on the pro-feminist and cognitive-behavioral approach. *Journal of Family Violence*, 22, 91-100.
- Shapiro, J.P. (1999). Successful program goes beyond teaching social skills to addressing core attitudes towards guns, violence. *The Brown Child and Adolescent University Behaviour Letter*, 15, 8.
- Söchting, I., Skoe, E.E., Marcia, J.E. (1994). Care-oriented moral reasoning and prosocial behavior: a question of gender or sex role orientation. *Sex Roles*, 31, 3/4.
- Wammes, H. en Heuving, M. (2009). *Jongeren leren hoe de liefde werkt....* Utrecht: Trimbos instituut.
- Wekerle, C. & Wolfe, D.A. (1999). Dating violence in mid- adolescence: theory, significance and emerging prevention initiatives. *Clinical Psychology Review*, 19, 4, 435-456.

BIJLAGE 1: Syntax en scoringsinstructie

```
'copyright Daan Brugman (Universiteit Utrecht) & Geert Jan Stams (UvA).'
```

```
Compute v50=srmo2a.  
compute v51=srmo2b.  
compute v52=srmo2c.  
compute v53=srmo2d.
```

```
compute v58=srmo5a.  
compute v59=srmo5b.  
compute v60=srmo5c.  
compute v61=srmo5d.
```

```
compute v66=srmo8a.  
compute v67=srmo8b.  
compute v68=srmo8c.  
compute v69=srmo8d.
```

```
compute v75=srmo11a.  
compute v76=srmo11b.  
compute v77=srmo11c.  
compute v78=srmo11d.
```

```
compute v83=srmo14a.  
compute v84=srmo14b.  
compute v85=srmo14c.  
compute v86=srmo14d.
```

```
compute v92=srmo17a.  
compute v93=srmo17b.  
compute v94=srmo17c.  
compute v95=srmo17d.
```

```
compute v101=srmo20a.  
compute v102=srmo20b.  
compute v103=srmo20c.  
compute v104=srmo20d.
```

```
compute v108=srmo23a.  
compute v109=srmo23b.  
compute v110=srmo23c.  
compute v111=srmo23d.
```

```
compute v117=srmo26a.  
compute v118=srmo26b.  
compute v119=srmo26c.  
compute v120=srmo26d.
```

```
compute v127=srmo29a.  
compute v128=srmo29b.  
compute v129=srmo29c.  
compute v130=srmo29d.
```

```
execute.
```

```
Recode v50 (1 = 2) (3,2,missing = 99).  
Recode v51 (1 = 4) (3,2,missing = 99).  
Recode v52 (1 = 1) (3,2,missing = 99).  
Recode v53 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v58 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v59 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
Recode v60 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
Recode v61 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v66 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v67 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v68 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
Recode v69 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v75 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v76 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
Recode v77 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v78 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v83 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v84 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v85 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
Recode v86 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v92 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v93 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
Recode v94 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v95 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v101 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v102 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v103 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
Recode v104 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v108 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v109 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
Recode v110 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
Recode v111 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v117 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
Recode v118 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v119 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
Recode v120 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
```

```
Recode v127 (1 = 2) (3,2,missing = 99).
Recode v128 (1 = 3) (3,2,missing = 99).
Recode v129 (1 = 4) (3,2,missing = 99).
Recode v130 (1 = 1) (3,2,missing = 99).
```

Execute.

```
IF (V50 EQ 2) close1 = 200.
IF (V51 EQ 4) close1 = 400.
IF (V52 EQ 1) close1 = 100.
IF (V53 EQ 3) close1 = 300.
```

```
IF (V50 EQ 2 and V51 EQ 4) close1 = 300.
IF (V50 EQ 2 and V52 EQ 1) close1 = 150.
IF (V50 EQ 2 and V53 EQ 3) close1 = 250.
```

```
IF (V51 EQ 4 and V52 EQ 1) close1 = 250.
IF (V51 EQ 4 and V53 EQ 3) close1 = 350.
```

```
IF (V52 EQ 1 and V53 EQ 3) close1 = 200.
```

IF (V50 EQ 2 and V51 EQ 4 and V52 EQ 1) close1 = 233.
 IF (V50 EQ 2 and V52 EQ 1 and V53 EQ 3) close1 = 200.
 IF (V50 EQ 2 and V51 EQ 4 and V53 EQ 3) close1 = 300.
 IF (V51 EQ 4 and V52 EQ 1 and V53 EQ 3) close1 = 267.

 IF (V50 EQ 2 and V51 EQ 4 and V52 EQ 1 and V53 EQ 3) close1 = 250.
 IF (V50 EQ 99 and V51 EQ 99 and V52 EQ 99 and V53 EQ 99) close1 = 0.

 IF (V58 EQ 1) close2 = 100.
 IF (V59 EQ 3) close2 = 300.
 IF (V60 EQ 4) close2 = 400.
 IF (V61 EQ 2) close2 = 200.

 IF (V58 EQ 1 and V59 EQ 3) close2 = 200.
 IF (V58 EQ 1 and V60 EQ 4) close2 = 250.
 IF (V58 EQ 1 and V61 EQ 2) close2 = 150.

 IF (V59 EQ 3 and V60 EQ 4) close2 = 350.
 IF (V59 EQ 3 and V61 EQ 2) close2 = 250.

 IF (V60 EQ 4 and V61 EQ 2) close2 = 300.

 IF (V58 EQ 1 and V59 EQ 3 and V60 EQ 4) close2 = 267.
 IF (V58 EQ 1 and V60 EQ 4 and V61 EQ 2) close2 = 233.
 IF (V58 EQ 1 and V59 EQ 3 and V61 EQ 2) close2 = 200.
 IF (V59 EQ 3 and V60 EQ 4 and V61 EQ 2) close2 = 300.
 IF (V58 EQ 1 and V59 EQ 3 and V60 EQ 4 and V61 EQ 2) close2 = 250.
 IF (V58 EQ 99 and V59 EQ 99 and V60 EQ 99 and V61 EQ 99) close2 = 0.

 IF (V66 EQ 2) close3 = 200.
 IF (V67 EQ 1) close3 = 100.
 IF (V68 EQ 4) close3 = 400.
 IF (V69 EQ 3) close3 = 300.

 IF (V66 EQ 2 and V67 EQ 1) close3 = 150.
 IF (V66 EQ 2 and V68 EQ 4) close3 = 300.
 IF (V66 EQ 2 and V69 EQ 3) close3 = 250.

 IF (V67 EQ 1 and V68 EQ 4) close3 = 250.
 IF (V67 EQ 1 and V69 EQ 3) close3 = 200.

 IF (V68 EQ 4 and V69 EQ 3) close3 = 350.

 IF (V66 EQ 2 and V67 EQ 1 and V68 EQ 4) close3 = 233.
 IF (V66 EQ 2 and V67 EQ 1 and V69 EQ 3) close3 = 200.
 IF (V66 EQ 2 and V68 EQ 4 and V69 EQ 3) close3 = 300.
 IF (V67 EQ 1 and V68 EQ 4 and V69 EQ 3) close3 = 267.

 IF (V66 EQ 2 and V67 EQ 1 and V68 EQ 4 and V69 EQ 3) close3 = 250.
 IF (V66 EQ 99 and V67 EQ 99 and V68 EQ 99 and V69 EQ 99) close3 = 0.

 IF (V75 EQ 1) close4 = 100.
 IF (V76 EQ 3) close4 = 300.
 IF (V77 EQ 2) close4 = 200.
 IF (V78 EQ 4) close4 = 400.

 IF (V75 EQ 1 and V76 EQ 3) close4 = 200.
 IF (V75 EQ 1 and V77 EQ 2) close4 = 150.
 IF (V75 EQ 1 and V78 EQ 4) close4 = 250.

 IF (V76 EQ 3 and V77 EQ 2) close4 = 250.

IF (V76 EQ 3 and V78 EQ 4) close4 = 350.
 IF (V77 EQ 2 and V78 EQ 4) close4 = 300.
 IF (V75 EQ 1 and V76 EQ 3 and V77 EQ 2) close4 = 200.
 IF (V75 EQ 1 and V76 EQ 3 and V78 EQ 4) close4 = 267.
 IF (V75 EQ 1 and V77 EQ 2 and V78 EQ 4) close4 = 233.
 IF (V76 EQ 3 and V77 EQ 2 and V78 EQ 4) close4 = 300.
 IF (V75 EQ 1 and V76 EQ 3 and V77 EQ 2 and V78 EQ 4) close4 = 250.
 IF (V75 EQ 99 and V76 EQ 99 and V77 EQ 99 and V78 EQ 99) close4 = 0.
 IF (V83 EQ 2) close5 = 200.
 IF (V84 EQ 1) close5 = 100.
 IF (V85 EQ 4) close5 = 400.
 IF (V86 EQ 3) close5 = 300.
 IF (V83 EQ 2 and V84 EQ 1) close5 = 150.
 IF (V83 EQ 2 and V85 EQ 4) close5 = 300.
 IF (V83 EQ 2 and V86 EQ 3) close5 = 250.
 IF (V84 EQ 1 and V85 EQ 4) close5 = 250.
 IF (V84 EQ 1 and V86 EQ 3) close5 = 200.
 IF (V85 EQ 4 and V86 EQ 3) close5 = 350.
 IF (V83 EQ 2 and V84 EQ 1 and V85 EQ 4) close5 = 233.
 IF (V83 EQ 2 and V84 EQ 1 and V86 EQ 3) close5 = 200.
 IF (V83 EQ 2 and V85 EQ 4 and V86 EQ 3) close5 = 300.
 IF (V84 EQ 1 and V85 EQ 4 and V86 EQ 3) close5 = 267.
 IF (V83 EQ 2 and V84 EQ 1 and V85 EQ 4 and V86 EQ 3) close5 = 250.
 IF (V83 EQ 99 and V84 EQ 99 and V85 EQ 99 and V86 EQ 99) close5 = 0.
 IF (V92 EQ 1) close6 = 100.
 IF (V93 EQ 3) close6 = 300.
 IF (V94 EQ 2) close6 = 200.
 IF (V95 EQ 4) close6 = 400.
 IF (V92 EQ 1 and V93 EQ 3) close6 = 200.
 IF (V92 EQ 1 and V94 EQ 2) close6 = 150.
 IF (V92 EQ 1 and V95 EQ 4) close6 = 250.
 IF (V93 EQ 3 and V94 EQ 2) close6 = 250.
 IF (V93 EQ 3 and V95 EQ 4) close6 = 350.
 IF (V94 EQ 2 and V95 EQ 4) close6 = 300.
 IF (V92 EQ 1 and V93 EQ 3 and V94 EQ 2) close6 = 200.
 IF (V92 EQ 1 and V93 EQ 3 and V95 EQ 4) close6 = 267.
 IF (V92 EQ 1 and V94 EQ 2 and V95 EQ 4) close6 = 233.
 IF (V93 EQ 3 and V94 EQ 2 and V95 EQ 4) close6 = 300.
 IF (V92 EQ 1 and V93 EQ 3 and V94 EQ 2 and V95 EQ 4) close6 = 250.
 IF (V92 EQ 99 and V93 EQ 99 and V94 EQ 99 and V95 EQ 99) close6 = 0.
 IF (V101 EQ 2) close7 = 200.
 IF (V102 EQ 1) close7 = 100.
 IF (V103 EQ 4) close7 = 400.
 IF (V104 EQ 3) close7 = 300.

IF (V101 EQ 2 and V102 EQ 1) close7 = 150.
 IF (V101 EQ 2 and V103 EQ 4) close7 = 300.
 IF (V101 EQ 2 and V104 EQ 3) close7 = 250.

 IF (V102 EQ 1 and V103 EQ 4) close7 = 250.
 IF (V102 EQ 1 and V104 EQ 3) close7 = 200.

 IF (V103 EQ 4 and V104 EQ 3) close7 = 350.

 IF (V101 EQ 2 and V102 EQ 1 and V103 EQ 4) close7 = 233.
 IF (V101 EQ 2 and V102 EQ 1 and V104 EQ 3) close7 = 200.
 IF (V101 EQ 2 and V103 EQ 4 and V104 EQ 3) close7 = 300.
 IF (V102 EQ 1 and V103 EQ 4 and V104 EQ 3) close7 = 267.

 IF (V101 EQ 2 and V102 EQ 1 and V103 EQ 4 and V104 EQ 3) close7 = 250.
 IF (V101 EQ 99 and V102 EQ 99 and V103 EQ 99 and V104 EQ 99) close7 = 0.

 IF (V108 EQ 2) close8 = 200.
 IF (V109 EQ 3) close8 = 300.
 IF (V110 EQ 4) close8 = 400.
 IF (V111 EQ 1) close8 = 100.

 IF (V108 EQ 1 and V109 EQ 4) close8 = 250.
 IF (V108 EQ 1 and V110 EQ 2) close8 = 300.
 IF (V108 EQ 1 and V111 EQ 3) close8 = 150.

 IF (V109 EQ 4 and V110 EQ 2) close8 = 350.
 IF (V109 EQ 4 and V111 EQ 3) close8 = 200.

 IF (V110 EQ 2 and V111 EQ 3) close8 = 250.

 IF (V108 EQ 1 and V109 EQ 4 and V110 EQ 2) close8 = 300.
 IF (V108 EQ 1 and V109 EQ 4 and V111 EQ 3) close8 = 200.
 IF (V108 EQ 1 and V110 EQ 2 and V111 EQ 3) close8 = 233.
 IF (V109 EQ 4 and V110 EQ 2 and V111 EQ 3) close8 = 267.

 IF (V108 EQ 1 and V109 EQ 4 and V110 EQ 2 and V111 EQ 3) close8 = 250.
 IF (V108 EQ 99 and V109 EQ 99 and V110 EQ 99 and V111 EQ 99) close8 = 0.

 IF (V117 EQ 1) close9 = 100.
 IF (V118 EQ 2) close9 = 200.
 IF (V119 EQ 3) close9 = 300.
 IF (V120 EQ 4) close9 = 400.

 IF (V117 EQ 2 and V118 EQ 3) close9 = 150.
 IF (V117 EQ 2 and V119 EQ 4) close9 = 200.
 IF (V117 EQ 2 and V120 EQ 1) close9 = 250.

 IF (V118 EQ 3 and V119 EQ 4) close9 = 250.
 IF (V118 EQ 3 and V120 EQ 1) close9 = 300.

 IF (V119 EQ 4 and V120 EQ 1) close9 = 350.
 IF (V117 EQ 2 and V118 EQ 3 and V119 EQ 4) close9 = 200.
 IF (V117 EQ 2 and V118 EQ 3 and V120 EQ 1) close9 = 233.
 IF (V117 EQ 2 and V119 EQ 4 and V120 EQ 1) close9 = 267.
 IF (V118 EQ 3 and V119 EQ 4 and V120 EQ 1) close9 = 300.

 IF (V117 EQ 2 and V118 EQ 3 and V119 EQ 4 and V120 EQ 1) close9 = 250.
 IF (V117 EQ 99 and V118 EQ 99 and V119 EQ 99 and V120 EQ 99) close9 = 0.

 IF (V127 EQ 2) close10 = 200.

```

IF (V128 EQ 3) close10 = 300.
IF (V129 EQ 4) close10 = 400.
IF (V130 EQ 1) close10 = 100.

IF (V127 EQ 1 and V128 EQ 2) close10 = 250.
IF (V127 EQ 1 and V129 EQ 3) close10 = 300.
IF (V127 EQ 1 and V130 EQ 4) close10 = 150.

IF (V128 EQ 2 and V129 EQ 3) close10 = 350.
IF (V128 EQ 2 and V130 EQ 4) close10 = 200.

IF (V129 EQ 3 and V130 EQ 4) close10 = 250.

IF (V127 EQ 1 and V128 EQ 2 and V129 EQ 3) close10 = 300.
IF (V127 EQ 1 and V128 EQ 2 and V130 EQ 4) close10 = 200.
IF (V127 EQ 1 and V129 EQ 3 and V130 EQ 4) close10 = 233.
IF (V128 EQ 2 and V129 EQ 3 and V130 EQ 4) close10 = 267.

IF (V127 EQ 1 and V128 EQ 2 and V129 EQ 3 and V130 EQ 4) close10 = 250.
IF (V127 EQ 99 and V128 EQ 99 and V129 EQ 99 and V130 EQ 99) close10 = 0.

```

execute.

```

COUNT valid = close1 close2 close3 close4 close5 close6 close7
               close8 close9 close10 (100, 200, 300, 400,
               150, 250, 350, 233, 267).

```

```

Compute clostot = (close1 + close2 + close3 + close4 +
                  close5 + close6 + close7
                  + close8 + close9 + close10) / valid.

```

execute.

```

compute clost1=srmo3.
compute clost2=srmo6.
compute clost3=srmo9.
compute clost4=srmo12.
compute clost5=srmo15.
compute clost6=srmo18.
compute clost7=srmo21.
compute clost8=srmo24.
compute clost9=srmo27.
compute clost10=srmo30.

```

```

If (close1 = 0) clost1 = 0.
If (close2 = 0) clost2 = 0.
If (close3 = 0) clost3 = 0.
If (close4 = 0) clost4 = 0.
If (close5 = 0) clost5 = 0.
If (close6 = 0) clost6 = 0.
If (close7 = 0) clost7 = 0.
If (close8 = 0) clost8 = 0.
If (close9 = 0) clost9 = 0.
If (close10 = 0) clost10 = 0.

```

```

Recode clost1 (1 = 2) (2 = 4) (3 = 1) (4 = 3) (missing=0).
Recode clost2 (1 = 1) (2 = 3) (3 = 4) (4 = 2) (missing=0).
Recode clost3 (1 = 2) (2 = 1) (3 = 4) (4 = 3) (missing=0).
Recode clost4 (1 = 1) (2 = 3) (3 = 2) (4 = 4) (missing=0).
Recode clost5 (1 = 2) (2 = 1) (3 = 4) (4 = 3) (missing=0).
Recode clost6 (1 = 1) (2 = 3) (3 = 2) (4 = 4) (missing=0).
Recode clost7 (1 = 2) (2 = 1) (3 = 4) (4 = 3) (missing=0).

```

```

Recode clost8 (1 = 2) (2 = 3) (3 = 4) (4 = 1) (missing=0).
Recode clost9 (1 = 1) (2 = 2) (3 = 3) (4 = 4) (missing=0).
Recode clost10 (1 = 2) (2 = 3) (3 = 4) (4 = 1) (missing=0).
Execute.

COUNT valid1 = clost1 clost2 clost3 clost4 clost5 clost6 clost7 clost8
              clost9 clost10 (1,2,3,4).

Compute closttot = (clost1 + clost2 + clost3 + clost4 + clost5 + clost6
                  + clost7 + clost8 + clost9 + clost10) / valid1.
IF (valid1 > 6) srmotot = (clostot + (200 * closttot))/ 3.
execute.

Recode close1 close2 close3 close4 close5 close6 close7 close8 close9
close10
clost1 clost2 clost3 clost4 clost5 clost6 clost7 clost8 clost9 clost10
(missing = 0,99).
execute.

Compute srmot1 = (close1 + (200 * clost1))/ 3.
Compute srmot2 = (close2 + (200 * clost2))/ 3.
Compute srmot3 = (close3 + (200 * clost3))/ 3.
Compute srmot4 = (close4 + (200 * clost4))/ 3.
Compute srmot5 = (close5 + (200 * clost5))/ 3.
Compute srmot6 = (close6 + (200 * clost6))/ 3.
Compute srmot7 = (close7 + (200 * clost7))/ 3.
Compute srmot8 = (close8 + (200 * clost8))/ 3.
Compute srmot9 = (close9 + (200 * clost9))/ 3.
Compute srmot10 = (close10 + (200 * clost10))/ 3.
execute.

COUNT
  invalid = srmot1 srmot2 srmot3 srmot4 srmot5 srmot6 srmot7 srmot8 srmot9
           srmot10 (MISSING) .
EXECUTE .

IF (invalid < 6) srmogem = MEAN(srmot1,srmot2,srmot3,srmot4,srmot5,srmot6
, srmot7,srmot8,srmot9,srmot10) .
EXECUTE .

RELIABILITY
/VARIABLES=srmot1 srmot2 srmot3 srmot4 srmot5 srmot6 srmot7 srmot8 srmot9
srmot10
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL .

DESCRIPTIVES
VARIABLES=close1 close2 close3 close4 close5 close6 close7 close8 close9
close10 clost1 clost2 clost3 clost4 clost5 clost6 clost7 clost8 clost9
clost10
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX .

```


Scoringsinstructie

Date: _____
Subject#: _____

SRM-OSF SCORE SHEET*

Ques tion	Key	"close" stage	Key	"closest" stage					
					SRMS-OSF: _____				
					Global Stage: _____				
1.II/ III	a. 2 b. 4 c. 1 d. 3	_____	a. 2 b. 4 c. 1 d. 3	_____					
2.II/ III	a. 1 b. 3 c. 4 d. 2	_____	a. 1 b. 3 c. 4 d. 2	_____	Questi on	Key	"close" stage	Key	"closest" stage
3.II/ III	a. 2 b. 1 c. 4 d. 3	_____	a. 2 b. 1 c. 4 d. 3	_____					
4.II/ III	a. 1 b. 3 c. 2 d. 4	_____	a. 1 b. 3 c. 2 d. 4	_____	10.II/ III	a. 2 b. 3 c. 4 d. 1	_____	a. 2 b. 3 c. 4 d. 1	_____
5.II/ III	a. 2 b. 1 c. 4 d. 3	_____	a. 2 b. 1 c. 4 d. 3	_____	Computational Space SRMS-OSF = 100 X [1("Close" Average)+ 2("Closest" Average)/3] Domain score Question 1:I; 2:I; 3:I; 4:I; 5:I; 6:I; 7:I; 8:I; 9:I; 10:I. Goed = 0; Beetje goed = 1; Beetje fout = 2; Fout = 3 Bereken gemiddelde score 1-10 I. Min = 0, Max = 3.				
6.II/ III	a. 1 b. 3 c. 2 d. 4	_____	a. 1 b. 3 c. 2 d. 4	_____					
7.II/ III	a. 2 b. 1 c. 4 d. 3	_____	a. 2 b. 1 c. 4 d. 3	_____					
8.II/ III	a. 2 b. 3 c. 4 d. 1	_____	a. 2 b. 3 c. 4 d. 1	_____					
9.II/ III	a. 1 b. 2 c. 3 d. 4	_____	a. 1 b. 2 c. 3 d. 4	_____					

***See scoring instructions for computation rules and global stage rating.**

SROM-OSF Scoring Instructions

Per Question:

"Close" Stage = average of options selected.

"Closest" Stage = average of options selected

Per Protocol:

$$\text{SROM-SF} = 100 \times \frac{1 (\text{average of "close" stage averages}) + 2 (\text{average of "closest" stage averages})}{3}$$

Protocol Exclusion Rules - a protocol is deemed unscorable if it contains more than 5 of the following two types of responses (either singularly or in combination): (1) Selection of a "closest" option without selecting any as "close"; and (2) Selection of a "closest" option that was not among those selected as "close". Additionally, a protocol must contain at least 7 scorable "close" stage responses and 7 scorable "closest" stage responses.

Item Exclusion Rule - The "closest" option for which no "close" options have been selected (see type (1) response of "Protocol Exclusion Rules") is not included in the computation of the weighted average.

Global Stage Rating:

100 - 125 = Stage 1	126 - 149 = Transition 1 (2)
150 - 174 = Transition 2 (1)	175 - 225 = Stage 2
226 - 249 = Transition 2 (3)	250 - 274 = Transition 3 (2)
275 - 325 = Stage 3	326 - 349 = Transition 3 (4)
350 - 374 = Transition 4 (3)	375 - 400 = Stage 4

Reference:

Basinger, K.S. & Gibbs, J.C. (1987). Validation of the Sociomoral Reflection Objective Measure-Short Form. *Psychological Reports*, 61, 139-146.

BIJLAGE 2: Vragenlijsten

De attitude jegens relationeel geweld schaal

1. Het is O.K. dat een meisje haar vriend slaat, als hij dat verdient.
2. Een meisje moet zich aanpassen om haar vriend te plezieren.
3. Een jongens moet altijd eerst zijn vriendin uit vragen voor hij met zijn vrienden uitgaat.
4. Het is O.K. voor een jongen om zijn vriendin uit te schelden.
5. Het is nooit O.K. voor een meisje om haar vriend te slaan.
6. Meisjes die hun vriend bedriegen mogen worden geslagen.
7. Het is O.K. voor een jongen om zijn vriendin te slaan, als zij het verdient.
8. Het is belangrijk voor een jongen om zich altijd te kleden zoals zijn vriendin wil.
9. Wat haar vriend ook gedaan heeft, een meisje mag hem niet slaan.
10. Een meisje zou haar vriendinnen niet moeten zien, als haar vriend dat vervelend vindt.
11. Een persoon heeft het recht geweld te gebruiken als hij/zij beledigt wordt.
12. Het is niet erg om een meisje onder druk te zetten om sex te hebben.
13. Soms kan een jongen het niet helpen zijn vriendin te slaan, als ze hem boos maakt.
14. Het is O.K. dat een meisje haar vriend uitscheldt.
15. Een jongen mag zijn vriendin niet aanraken, tenzij zij dat prettig vindt.
16. Het is O.K. voor een meisje om haar vriend te dwingen om haar te kussen.
17. Een persoon is niet verantwoordelijk voor wat hij/zij doet wanneer hij/zij dronken is.
18. Een meisje moet haar vriend niet aanraken, tenzij hij dat prettig vindt
19. Wanneer een jongen tijdens een date betaalt is het O.K. dat hij zijn vriendin onder druk zet om sex te hebben.
20. Een persoon kan een relatie waarin geweld voorkomt verbreken als hij/zij dat echt wil.
21. Soms hebben jongeren geen andere keus dan geweld te gebruiken tegenover hun vriend/vriendin
22. Meisjes mogen nooit liegen tegen hun vriendjes om ze over te halen sex te hebben.
23. Sommige jongeren kunnen niet anders dan in een gewelddadige relatie blijven.

Alles wordt beantwoord op een 5 punts schaal:

1. heel erg mee oneens
2. beetje mee oneens
3. niet mee eens en niet mee oneens
4. beetje mee eens
5. heel erg mee eens

Vragenlijst sociale relaties

© D. Brugman, K. Basinger, & J.C. Gibbs, 2008
Disciplinegroep Ontwikkelingspsychologie
Universiteit Utrecht
Heidelberglaan 1 3584 CS Utrecht.

INSTRUCTIE

In deze vragenlijst gaat het om je mening over dingen mensen belangrijk kunnen vinden. Wij willen graag weten WAAROM volgens jou deze dingen belangrijk zijn. Daarvoor geven we je enkele redenen en jij moet zeggen of jij die reden zelf ook zou geven. Wij geven nu eerst een voorbeeld van het soort vragen die wij stellen. Kruis steeds één antwoord aan! Sla geen vragen over.

VOORBEELD

Marie wil elke dag gezond eten.

- I Vind je het goed of fout van Marie dat ze gezond wil eten?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout
- 2 Hoe erg vind je het als iemand als niet elke dag gezond wil eten?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg
- II Als je een reden moet geven waarom het goed of fout is om gezond te eten, welke reden zou *jij* geven of welke reden lijkt op de reden die jij zou geven? Als je een reden zelf niet gebruikt kruis je 'Nee' aan en als je een reden niet begrijpt, kruis je 'Niet zeker' aan.
Lijkt dit op een reden die jij zou geven?
- A. Omdat je anders ziek wordt en niemand meer kan werken. Ja Niet zeker
 Nee
- B. Omdat gezond eten goed is voor je conditie. Ja Niet zeker
 Nee
- C. Omdat je dan oud kunt worden en toch gezond kunt blijven. Ja Niet zeker
 Nee
- D. Omdat je ouders willen dat je gezond eet. Ja Niet zeker
 Nee
- III Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D
(Kies er één)

SLA GEEN VRAGEN OVER!

SUCCES!

1. Denk eens terug aan een keer dat je iets hebt beloofd aan een vriend(in) van je.

- I. Vind je het goed of fout dat mensen hun beloftes tegenover hun vriend(inn)en nakomen als ze dat kunnen?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout
- II. Hoe erg vind je het goed of fout als mensen hun beloftes tegenover hun vriend(inn)en niet nakomen terwijl ze dat wel kunnen?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg
- III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is om, als je kunt, een belofte aan een vriend(in) te houden. Welke reden zou *jij* geven?
Lijkt dit op een reden die jij zou geven?
- A. Omdat je vriend(in) misschien wel eens iets voor jou heeft gedaan en je vriend(inn)en nodig hebt. Ja Niet zeker
 Nee
- B. Omdat zowel vriendschap als de samenleving gebaseerd moeten zijn op vertrouwen. Ja Niet zeker
 Nee
- C. Omdat hij/zij anders je vriend(in) niet meer zal zijn. Ja Niet zeker
 Nee
- D. Omdat je anders het vertrouwen in elkaar verliest. Ja Niet zeker
 Nee
- IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

2. En als het om een belofte gaat aan iemand die je nauwelijks kent?

- I. Vind je het goed of fout dat mensen hun beloftes tegenover anderen nakomen als ze dat kunnen, ook als ze die nauwelijks kennen?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout
- II. Hoe erg vind je het goed of fout als mensen hun beloftes tegenover hun anderen die ze nauwelijks kennen niet nakomen terwijl ze dat wel kunnen?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg
- III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is om, als je kunt, een belofte aan iemand te houden die je nauwelijks kent. Welke reden zou *jij* geven?
Lijkt dit op een reden die jij zou geven?
- A. Omdat de persoon er anders achter komt dat je je niet aan je woord houdt en je een pak slaag geeft of iets erg aandoet. Ja Niet zeker
 Nee
- B. Omdat je je dan goed voelt over jezelf en niet de indruk wekt dat je alleen maar aan jezelf denkt. Ja Niet zeker
 Nee
- C. Omdat je dan een betrouwbaar mens bent en gerespecteerd Ja Niet zeker
 Nee

wordt door anderen.

D. Omdat je die persoon misschien nog wel eens tegenkomt. Ja Niet zeker
 Nee

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

3. Hoe denk je over het nakomen van een belofte aan een kind?

I. Vind je het goed of fout dat ouders zich aan hun beloftes aan hun kinderen houden, als ze dat kunnen?

Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het dat ouders hun beloftes tegenover hun kinderen niet nakomen, terwijl ze dat wel kunnen?

Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is dat ouders zich aan hun beloftes aan hun kinderen houden. Welke reden zou *jij* geven?

Lijkt dit op een reden die jij zou geven?

A. Omdat ouders willen dat hun kinderen hun beloftes houden, dus dan moeten ze zelf ook hun beloftes nakomen. Ja Niet zeker
 Nee

B. Omdat ouders nooit beloftes mogen breken. Ja Niet zeker
 Nee

C. Omdat kinderen moeten leren begrijpen hoe belangrijk het is dat je betrouwbaar bent en mensen je kunnen vertrouwen. Ja Niet zeker
 Nee

D. Omdat kinderen anders het vertrouwen in hun ouders zouden verliezen. Ja Niet zeker
 Nee

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

4. Hoe denk je over de waarheid vertellen ?

I. Vind je het goed of fout dat mensen in het algemeen de waarheid vertellen?

Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het als mensen in het algemeen de waarheid niet vertellen?

Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is dat mensen in het algemeen de waarheid vertellen. Welke reden zou *jij* geven?

Lijkt dit op een reden die jij zou geven?

A. Omdat mensen altijd de waarheid moeten vertellen. Ja Niet zeker
 Nee

B. Omdat het in het algemeen het beste is om eerlijk te zijn. Ja Niet zeker
 Nee

C. Omdat een leugen vroeg of laat toch ontdekt wordt. Ja Niet zeker
 Nee

D. Omdat iedereen kan accepteren dat je eerlijk moet zijn. Ja Niet zeker
 Nee

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

5. Denk eens terug aan een keer dat jij je vader of moeder hebt geholpen.

I. Vind je het goed of fout het dat kinderen hun ouders helpen?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het als kinderen hun ouders niet helpen?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is dat kinderen hun ouders helpen. Welke reden zou *jij* geven in dit geval?

Lijkt dit op een reden die jij zou geven?

A. Omdat ouders hun kinderen helpen, dus moeten kinderen Ja Niet zeker
kinderen ook hun ouders helpen. Nee

B. Omdat het leuk is voor kinderen om hun ouders te helpen. Ja Niet zeker
 Nee

C. Omdat het in een gezin er nu juist om gaat dat je elkaar helpt. Ja Niet zeker
 Nee

D. Omdat ouders zoveel opofferen voor hun kinderen. Ja Niet zeker
 Nee

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

6. Stel dat een vriend(in) van je hulp nodig heeft en zelfs zou kunnen sterven, en jij bent de enige persoon die hem of haar zou kunnen redden.

I. Vind je het goed of fout dat een persoon probeert het leven van zijn of haar vriend(in) te redden (zonder daarbij zelf het leven te verliezen?).
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het als een persoon niet probeert het leven van zijn of haar vriend(in) te redden?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is voor een persoon om het leven van zijn of haar vriend(in) te redden. Welke reden zou *jij* geven?

Lijkt dit op een reden die jij zou geven?

A. Omdat het je vriend(in) is en hij of zij misschien een Ja Niet zeker
 Nee

belangrijk persoon is.

B. Omdat je veel om je vriend(in) geeft en zou verwachten dat je vriend(in) jou ook zou helpen. Ja Niet zeker
 Nee

C. Omdat je vriend(in) misschien wel eens iets voor jou heeft gedaan, dus zou je wat voor hem/haar moeten doen als je wilt dat hij/zij jou in de toekomst helpt. Ja Niet zeker
 Nee

D. Omdat bij vriendschap respect en samenwerking van twee twee kanten moet komen. Ja Niet zeker
 Nee

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

7. En als een onbekende jouw hulp heel erg nodig heeft?

I. Vind je het goed of fout om alles te doen wat je kunt om het leven van een onbekende te redden (zonder daarbij zelf het leven te verliezen)?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het als een persoon niet alles probeert om het leven van een onbekende te redden?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

II. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is om het leven van een onbekende te redden, welke reden zou *jij* geven?

Lijkt dit op een reden die jij zou geven?

A. Omdat de onbekende ook wil leven. Ja Niet zeker
 Nee

B. Omdat je altijd aardig moet zijn. Ja Niet zeker
 Nee

C. Omdat mensen elkaar moeten helpen. Ja Niet zeker
 Nee

D. Omdat het leven kostbaar is en het onmenselijk is om iemand aan zijn lot over te laten. Ja Niet zeker
 Nee

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

8. Mensen mogen geen dingen wegnemen die van andere mensen zijn.

I. Vind je het goed of fout dat mensen dingen wegnemen die van anderen zijn?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het als een persoon toch dingen wegneemt die van anderen zijn?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

- III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is dat mensen niet dingen meenemen die van anderen zijn. Welke reden zou *jij* geven?
- Lijkt dit op een reden die jij zou geven?*
- A. Omdat stelen tot niets leidt en je een te groot risico neemt. Ja Niet zeker
 Nee
- B. Omdat het egoïstisch en gemeen is om van anderen te stelen. Ja Niet zeker
 Nee
- C. Omdat leven in een samenleving betekent dat je accepteert Ja Niet zeker
dat je ook plichten hebt en niet alleen de voordelen ontvangt. Nee
- D. Omdat stelen slecht is en je de gevangenis ingaat als je steelt. Ja Niet zeker
 Nee
- III. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

9. Mensen moeten zich aan de wet houden.

- I. Vind je het goed of fout dat mensen zich aan de wet houden?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout
- II. Hoe erg vind je het als mensen zich niet aan de wet houden?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg
- III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is dat mensen zich aan de wet houden. Welke reden zou *jij* geven?
- Lijkt dit op een reden die jij zou geven?*
- A. Omdat je volgens de wet moet leven en je de wet altijd Ja Niet zeker
moet gehoorzamen. Nee
- B. Omdat anders iedereen van elkaar gaat stelen en er niets Ja Niet zeker
meer overblijft. Nee
- C. Omdat de wereld anders dol zou draaien en het een puinhoop Ja Niet zeker
zou worden. Nee
- D. Omdat wetten de samenleving mogelijk maken, en de maat- Ja Niet zeker
schappij anders in elkaar zou storten. Nee
- IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

10. Wat moet een rechter doen met iemand die de wet overtreedt?

- I. Vind je het goed of fout dat een rechter mensen die de wet hebben overtreden veroordeelt tot een gevangenisstraf?
 Goed Beetje goed Beetje fout Fout

II. Hoe erg vind je het als een rechter mensen die de wet hebben overtreden niet veroordeelt?
 Heel erg Erg Beetje erg Niet erg

III. Stel dat je een reden zou moeten geven *waarom* het *belangrijk* is, dat mensen die de wet hebben overtreden door de rechter naar de gevangenis worden gestuurd. Welke reden zou *jij* geven?

Lijkt dit op een reden die jij zou geven?

A. Omdat als ze het risico nemen en gepakt worden, ze de gevangenis ingaan.
 Nee Ja Niet zeker

B. Omdat die mensen geweten moeten hebben dat het fout was wat zij deden.
 Nee Ja Niet zeker

C. Omdat mensen er rekening mee moeten houden dat zij verantwoordelijk gesteld worden voor hun gedrag.
 Nee Ja Niet zeker

D. Omdat die mensen iets hebben gedaan wat verkeerd is en en rechters hen nooit vrij mogen laten gaan.
 Nee Ja Niet zeker

IV. Welke van deze vier lijkt het meest op de reden die *jij* zou geven? A B C D

